

TARTU ÜLIKOOL

Humanitaarteaduste ja kunstide valdkond

Ajaloo ja arheoloogia instituut

Uusima aja õppetool

Andry-Sten Tõru

**Ameerika Ühendriigid ja 1962. aasta Hiina-India sõda:
Uurimus välispoliitilisest otsustusprotsessist tuginedes G. T.**

Allisoni mudelitele

Bakalaureusetöö

Juhendaja: dotsent Vahur Made

Tartu 2016

Sisukord

Sissejuhatus.....	3
1. 1962. aasta Hiina-India sõda.....	6
1.1 Hiina ja India suhete areng 1950ndatel.....	6
1.2 Hiina ja India suhete pingestumine 1950ndate teisel poolel.....	9
1.3 1962. aasta Hiina-India sõda.....	11
1.4 Sõja mõjud Hiina ja India välispoliitikale.....	13
2. Ameerika Ühendriikide reaktsioon 1962. aasta Hiina-India sõjale.....	16
2.1 Ameerika Ühendriikide käitumine Hiina-India sõja puhkedes.....	16
2.2 Ameerika Ühendriikide positsioonide kujunemine Hiina-India sõja toimumise ajal.....	20
2.3 Ameerika Ühendriikide tegevus Hiina-India sõja viimastel päevadel.....	23
3. Ameerika Ühendriikide välispoliitiline otsustusprotsess 1962. aasta Hiina-India sõja ning Kuuba kriisi kontekstis.....	28
3.1 Ratsionaalne mudel.....	28
3.2 Organisatsiooniline mudel.....	32
3.3 Bürokraatlik mudel.....	34
Kokkuvõte.....	38
Summary.....	43
Allikad ja kirjandus.....	46
Allikad.....	46
Kirjandus.....	47

Sissejuhatus

1962. aasta 20. oktoobrist kuni 21. novembrini kestnud lühike relvastatud konflikt kommunistliku Hiina Rahvavabariigi ning India vahel langes kokku sündmustega Kariibi merel, kus leidis aset Kuuba raketikriis, mis külma sõja haripunktina oli viinud bipolaarse maailma kaks suurjõudu, Ameerika Ühendriigid ning Nõukogude Liidu, omavahel tõsisesse vastasseisu. Seetõttu jäid maailma jaoks tahaplaanile ka sündmused Himaalaja mäestikus, kus Hiina ja India vahel aset leidnud lühiajaline sõjategevus oli Ida-Aasia edasisi poliitilisi arenguid arvesse võttes üsnagi olulise tähtsusega. Himaalaja mäestiku nõlvadel toimunud konflikt Ida-Aasia kahe regionaalse suurjõu vahel võimendas muutuste kulgemist ka külma sõja vastasleeride omavahelistes suhetes ning lõi tugevasti kõikuma India valitsuse eestvedamisel aetud mittejoondumispoliitika positsioonid.

Kommunistlik Hiina Rahvavabariik, kes 1962. aasta hilissügisel aset leidnud konfliktist võitjana väljus, oli näidanud oma sõjalist võimsust regioonis ning hakkas ennast suurjõuna kehtestama. Kindlustades oma positsioone Tiibetis ning saades oluliselt juurde enesekindlust, hakkasid Hiina poliitikud ajama aktiivsemat ning agressiivsemat välispoliitikat, mis tegid lisaks Indiale ja Ameerika Ühendriikidele rahutuks ka Hiina kommunistliku liitlase, Nõukogude Liidu, kelle suhted Hiinaga olid selleks perioodiks hakanud jähnenema. Samuti tõi hiinlaste sõjategevusele järgnenud välispoliitilised arengud kaasa ka segadusi Ameerika Ühendriikide ja Pakistani omavahelistesse suhetesse ning Ameerika Ühendriikide edasisele Ida-Aasia poliitika kujunemisele ja muutumisele aitasid kaasa ka Hiina ning Pakistani ning India ja Pakistani omavahelised suhted ja probleemid.

Ameerika Ühendriikide valitsuse välispoliitiline tähelepanu oli 1962. aasta sügisel suunatud peamiselt Kuuba saarel toimuvatele arengutele, kus Nõukogude Liidu ja Kuuba kommunistlike valitsuste militaarne kokkumäng ja koostöö otse Ameerika Ühendriikide külje all oli külma sõja haripunktina tekitanud pingelise olukorra, mis ähvardas areneda ülemaailmseks tuumakonfliktiks. Paralleelselt Kuuba kriisi kõige ärevamate päevadega vallandunud sõjategevus Hiina ja India vahel sättis Ameerika Ühendriikide valitsuse äärmiselt keerulisse olukorda. Kommunism oli agressiivsel pealetungil nii USA külje all kui ka Ida-Aasias, ning Ameerika Ühendriikide valitsus pidi seetõttu langetama kaalutletud ning keerulisi otsuseid, vältimaks välispoliitilist katastroofi. Antud töö võrdlebki 1962. aasta Hiina-India sõja juhtumit just paralleelselt toimunud Kuuba kriisiga, kuna Kuuba raketikriis on olnud USA välispoliitilise otsustusprotsessi uurimise klassikaline juhtum.

1962. aastal Hiina ja India vahel aset leidnud sõjaline konflikt on oluline, kuna aitas tugevasti kaasa kommunistliku Hiina Rahvavabariigi positsioonide kindlustamisele ning selle sõjaga kaasnenud muutused senistes Ida-Aasia liitlussuhetes pani külmast sõjast haaratud 20. sajandi keskel aluse Hiina uuele tõusule, tõi endaga kaasa hiinlaste suurema enesekindluse oma agressiivse välispoliitika kujundamisel ning lõi veelgi rohkem segamini riigi suhted oma senise liitlase, Nõukogude Liiduga. Hiina lähenemine Ameerika Ühendriikidele tõi kommunistliku riigi välja rahvusvahelisest isolatsioonist ning kahe riigi vahel tihedamaks muutunud majanduslik koostöö pani aluse ka Hiina majanduse üha kiiremaks muutuvale kasvule läbi 20. sajandi teise poole. 1962. aasta Hiina-India sõda on oluline ka selle poolest, et tõi kaasa muutused ja segadused USA suhetes India ja Pakistaniga, mis külma sõja arenedes mõjutasid oluliselt USA välispoliitilist käitumist Ida-Aasias.

Antud uurimustöö on jaotatud kolmeks osaks. Töö esimeses osas vaadeldakse põhjalikumalt 1962. aasta hilissügisel toimunud Hiina ja India vahelise sõja põhjuseid, selle konflikti kulgemist ning tagajärgesid India ja Pakistani edasisele välispoliitikale. Töö teises osas tehakse ülevaade Ameerika Ühendriikide valitsuse käitumisest ja reageeringust Hiina ja India vahel puhkenud sõjategevusele. Töö kolmandas peatükis tehakse ülevaade Ameerika Ühendriikide välispoliitilisest otsustamisprotsessist 1962. aasta Hiina-India sõja ja Kuuba raketikriisi kontekstis. Antud uurimustöö püüab leida vastuseid kahele probleemküsimusele. Esiteks otsitakse vastust küsimusele, et kuidas mõjutas 1962. aasta Hiina-India sõda jõudude tasakaalu ning Ameerika Ühendriikide välispoliitilist reaktsiooni ja käitumist India ja Pakistani suunas. Teiseks otsitakse vastust küsimusele, et kuidas arenes Hiina-India sõja kontekstis Ameerika Ühendriikide välispoliitiline otsustamisprotsess ning millised sündmused ja kõrgemad ametnikud omasid otsustamisprotsessi kujundamise ja langetamise juures kõige olulisemat rolli. Töö eesmärgiks on teha ülevaade 1962. aastal Kuuba raketikriisi varju jäänud Hiina ja India vahelisest piirikonfliktist ning Graham T. Allisoni välispoliitilist otsustamisprotsessi kirjeldavatele mudelitele tuginedes uurida ja võrrelda Ameerika Ühendriikide valitsuse tegutsemist ning käitumist valikute loomisel ja otsuste langetamisel nii Kuuba kriisi kui ka Hiina-India sõja kontekstis.

Antud uurimustöö tugineb peamiselt allikatele ja kirjandusele. Kuna antud töös soovitakse analüüsida USA välispoliitilist otsustamisprotsessi 1962. aastal paralleelselt toimunud Kuuba raketikriisi ja Hiina-India sõja näitel, siis saab ühe kõige olulisema teosena välja tuua Graham T. Allisoni klassikalise, mudeleid pakkuva ja analüüsiva teose „*Essence of Decision*“ (*Essence of Decision: explaining the Cuban missile crisis*. (1971) [London]: HarperCollins). Allikatena

kasutatakse peamiselt Ameerika Ühendriikide Välisministeeriumi ajaloo-osakonna koduleheheküljel („*Historical Documents*“, *Office of the Historian*, <https://history.state.gov/historicaldocuments>, (02.03.2016)) leitavaid ajaloolisi ametlikke dokumente, mille seast leiab Ameerika Ühendriikide presidentide, USA Välisministeeriumi ja suursaadikute omavahelist kirjavahetust, memorandumeid ja kokkuvõtteid Ameerika Ühendriikide valitsuse ja selle liikmete välispoliitikat puudutavatest kõnelustest, koosolekutest ja otsustest, ning erinevaid ülevaateid USA välissuhete ja välispoliitika kohta läbi 20. sajandi. Dokumentatsiooni osas on selles töös kasutatud Ameerika Ühendriikide presidendi, Välisministeeriumi esindajate ning Indias ja Pakistanis asuvate USA suursaadikute omavahelist kirjavahetust, ning president Kennedyle tema nõunike poolt esitatud memorandumeid erinevate USA julgeolekuinstitutsioonide koosolekutest ja nõupidamistest.

Kirjandusena saab esiteks välja tuua peamiselt Hiina, India ja Pakistani ajalugu käsitlevaid raamatuid, millest olulisemana saab välja tuua Mahatma Gandhi järgse India ajalugu puudutavat Ramachandra Guha (*India after Gandhi: the history of the world's largest democracy* (2008) New York: HarperCollins) teost ning Hiina ajalugu põhjalikult analüüsivat *The Cambridge history of China. Volume 14, The People's Republic. Part I, The emergence of Revolutionary China, 1949-1965* (Toim. R. MacFaquhar, J. K. Fairbank (1995) Cambridge: Cambridge University Press). Teise olulise jaotusena saab välja tuua internetist leitavaid teaduslikke artikleid mis analüüsivad Ameerika Ühendriikide ja India valitsuste käitumist, reaktsiooni ning osalemist 1962. aasta Hiina-India sõjas ja sellele järgnenud perioodil. Nendest artiklitest saab välja tuua Aldo D. Abitboli 1962. aasta Hiina-India sõja põhjuseid analüüsivat artiklit (*Causes of the 1962. Sino-Indian War. - Josef Korbel Journal of Advanced International Studies*. (2009)) ja James G. Hershbergi USA-India suhete arengut analüüsivat artiklit (*Quietly Encouraging Quasi-Alignment: US-Indian Relations, the Sino-Indian Border War of 1962, and the Downfall of Krishna Menon. - Eurasia Border Review Special Issue, 2012 Summer*. (2012)). Kolmanda jaotusena saab välja tuua Ameerika Ühendriikide välispoliitilist protsessi käsitlevat kirjandust. Olulisena teosena saab siinkohal välja tuua Graham T. Allisoni välispoliitilist protsessi analüüsivat raamatut (*Essence of Decision: explaining the Cuban missile crisis*. (1971) [London]: HarperCollins) ning Jonathan Bendori ja Thomas H. Hammondi poolt koostatud teaduslikku artiklit, kus ellnimetatud autorid Allisoni teost kriitiliselt analüüsivad (*Rethinking Allison's Models - The American Political Science Review*. (1992)).

1. 1962. aasta Hiina-India sõda

20. sajandile omased vastuolud ning pinged saavutasid 1962. aasta sügiseks mõõtmed, millest tulenevate ohtudega ei olnud maailm kunagi varem nii pingsalt silmitsi seisnud. Kuuba raketikriis ning Ameerika Ühendriikide ja Nõukogude Liidu vastandumine tõmbas endale neil külma sõja aastate kõige tulisematel päevadel kogu maailma tähelepanu, kuid Kariibi mere piirkonnas toimunud kriisi varjus hakkasid teravamad sündmused välja arenema ka Aasias. Kommunistliku Hiina Rahvavabariigi ja India vahel 1962. aasta 20. oktoobril lahvatanud sõjategevus tõi endaga kaasa olulised muutused Ida- ja Lõuna-Aasia edasistes poliitilistes arengutes, mis pikemas perspektiivis mõjutasid ka Ameerika Ühendriikide Ida- ja Lõuna-Aasiale suunatud välispoliitikat. Järgnevas peatükis pööratakse tähelepanu 1962. aastal lahvatanud konfliktile, selle tagamaadele ning tulemustele ja mõjudele Hiina ning India enesekuvanditele ning edasistele välispoliitilistele käitumistele.

1.1 Hiina ja India suhete areng 1950ndatel

1962. aastal sõjategevusega eskaleerunud pinged Hiina ja India vahel ei näidanud konfliktile eelnenud 1950ndatel aastatel oma olemasolust erilisi märke ja selle aastakümne esimest poolt iseloomustab hoopis Aasia kahe suurriigi üsnagi mõistev ning heatahtlik läbikäimine ja suhtlemine. Sõbralikud suhted tulenesid peamiselt sarnasest ajalootunnetusest. Nii Hiinale kui ka Indiale olid omased pikk ning välisjõudude poolt segamatu kultuuriline ning ajalooline traditsioon, mõlemad riigid olid kunagi olnud regiooni domineerivad suurjõud ning viimastel sajanditel kannatanud Euroopa koloniaalimpeeriumite ekspluateerimise ja alanduste all (Abitbol 2009: 75). India peaminister Jawaharlal Nehru, kes külma sõja hoogustudes pooldas mittejoondumispoliitikat, ning Hiina Kommunistliku Partei juht, Mao Zedong, nägid teineteises eriti just 1950ndate aastate alguses liitlasi ning koostööpartnereid, kuna 1947. aastal Suurbritannia võimu alt iseseisvunud India ja 1949. aastal lõplikult moodustatud kommunistlik Hiina Rahvavabariik ei soovinud värskelt iseseisvununa bipolaarse maailma kahe suurjõu, Ameerika Ühendriikide ja Nõukogude Liidu, vastandumisega kaasa minna. Jawaharlal Nehru tervitas kommunistliku Hiina teket ja India tegi innukalt tööd, et Hiina Rahvavabariik võetaks, vaatamata Ameerika Ühendriikide vastuseisule, vastu Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni, ning tehti ka suuri diplomaatilisi pingutusi, arendamaks

Hiinaga normaalseid suhteid, et isoleerida hiinlased seeläbi suuremast koostööst Nõukogude Liiduga (Arif 2013: 131).

Jawaharlal Nehru suurtele diplomaatilistele pingutustele vaatamata hakkasid suhted Hiina ja India vahel 1950ndate aastate jooksul muutuma üha pingelisemaks. Kahe suurriigi vaheliste suhete arengutes osutus peamiseks ning kõige suuremaks probleemiks Hiina ja India vahel, Himaalaja mäestikus asuv Tiibet, mis läbi ajaloo oli toiminud puhverriigina kahe suurriigi vahel, kuid omas endas ka julgeolekuliselt ning strateegiliselt nii Hiinale kui ka Indiale olulist tähtsust. Peagi pärast Hiina Rahvavabariigi moodustamist tungis Hiina Rahvavabastusarmee, peamiselt kunagise Hiina impeeriumi taastamise ettekäändel, Tiibetisse ning 1950ndaks aastaks oli riik okupeeritud. Jawaharlal Nehrule Hiina käitumine meeltnööda ei olnud, kuna sooviti jätkata poliitikat, mis nägi ette iseseisva Tiibeti olemasolu, et säiliks rahu India ja Hiina Rahvavabariigi vahel, kuid Nehru diplomaatilised pingutused Tiibeti küsimuses kukkusid läbi, ning soovist vältida sõjalist konflikti ja arendada sõbralikke suhteid Hiinaga, ohverdas Nehru India strateegilised huvid Tiibetis (Pappel 2009).

Tiibeti agressiivsele okupeerimisele vaatamata ei soovinud India valitsus edasisi suhteid Hiina Rahvavabariigiga rikkuda. India huvide ohverdamise kõrval Tiibetis hakkas Jawaharlal Nehru läbi 1950ndate aastate otsima mooduseid, kuidas hiinlastega suhteid positiivsemas suunas arendada. Üheks mooduseks, kuidas India valitsus soovis Pekingiga soojemaid suhteid hoida, oli India käitumine ÜROs. Tiibeti juriidilist staatust ja tiibetlaste inimõiguste rikkumisega seonduvat arutleti ÜRO peaassamblee istungitel läbi 1950ndate aastate korduvalt, kuid India, kelle vastutust Tiibeti küsimuses peeti rahvusvahelisel areenil loomulikuks, ei soovinud Tiibetis tekkinud olukorda arutada ei ÜROs ega ka rahvusvahelises poliitikas üldiselt. Sellise käitumisega suutis India valitsus hajutada maailma tähelepanu Tiibetis toimuvale ja Tiibeti okupeerimise tõttu rahvusvahelise kriitika alla sattunud Pekingi pääses seetõttu suuremast rahvusvahelisest isolatsioonist ning sanktsioonidest. (Pappel 2009)

Lisaks Hiina Rahvavabariigi kuvandi kaitsmisele rahvusvahelisel tasandil soovis Jawaharlal Nehru hiinlastega sõlmida ka kahe riigi valitsuste vahelisi ametlikke lepinguid, et tihendada seeläbi omavahelisi suhteid, arendada koostööd ja leevendada Tiibeti okupeerimisest tulenenud ärevaid emotsioone Hiina ja India valituste vahel. 1954. aastal kirjutasidki Nehru ja Hiina Rahvavabariigi

peaminister, Zhou Enlai, alla majandus- ning koostööleppetele, mis edasisi arenguid ning Hiina ja India vahelisi suhteid silmas pidades osutus India valitsusele tõeliseks läbikukkumiseks. 1954. aasta aprillis India ja Hiina poolt allkirjastatud Panchsheeli lepinguga sõlmiti kaheksa-aastane kokkulepe, milles tunnustati Tiibetit Hiina regioonina ja näitas seeläbi India nõusolekut selles, et Tiibetist on moodustunud Hiina lahutamatu osa (Zhu 2015). 1954. aastal Hiina ja India valitsuste poolt allkirjastatud kokkuleppega loobus New Delhi loobus talle brittide poolt pärandatud privileegidest Tiibetis, mille alla kuulusid näiteks eristaatus India kaupmeestele ning India sõjaväe ning telefoni- ja telegraafisüsteemide paiknemine Tiibeti pinnal (*The Cambridge...* 1995: 283). Tiibeti okupeerimine Hiina Rahvavabariigi poolt oli seeläbi tunnistatud legitiimseks, ning India oli loovutanud oma huvid ja nõudmised Tiibeti osas.

India valitsuse Hiinat kaitsev ning toetav hoiak rahvusvahelisel areenil, kahe riigi üha süvenev koostöö ning India valitsuse järeleandlikud sammud jätsid jälje ka Ameerika Ühendriikide valitsuse hinnangule kommunistliku Hiina Rahvavabariigi ning India omavahelisse tihedamasse koostösse 1950ndate aastate alguses, kuna USA valitsus suhtus India mittejoondumispoliitkasse skeptiliselt. Peamisteks komistuskivideks Ameerika Ühendriikide ja India lähenemisse osutusidki India valitsuse mittejoondumispoliitika, mistõttu ei olnud India huvitatud suuremast sõjalisest koostööst Ameerika Ühendriikidega, ning India valitsuse leige suhtumine Tiibeti okupeerimisse. Samuti olid India ning Ameerika Ühendriikide valitsused eriarvamusel kommunistliku Hiina Rahvavabariigi kuulumise üle Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni, ning USA valitsuse negatiivset suhtumist Hiina ja India omavaheliste suhete arengutes võimendas ka 1954. aastal Hiina ja India vahel sõlmitud Panchsheeli leping. Kolme riigi omavaheliste suhete väga suureks mõjutajaks kujunes ka 1950ndal aastal puhkenud Korea sõda, mis osutus esimeseks suuremaks vastasseisuks bipolaarse maailma demokraatlike ja kommunistlike jõudude vahel. Ka Korea poolsaarel 1950ndate aastate alguses arenenud sündmused ei muutnud India valitsuse Hiinat toetavat hoiakut, mis veelgi enam võimendas Ameerika Ühendriikide negatiivset suhtumist Hiina ja India omavahelistesse suhetesse, muutes seetõttu suhted USA ja India vahel veelgi jahedamaks. USA jaoks muutus väljakutseks kommunismi leviku peatamine ning Hiina ohjeldamine, samal ajal kui vastne demokraatia, India, hellitas mõtteid regiooni rahust ja stabiilsusest. (Das 2015: 12)

1.2 Hiina ja India suhete pingestumine 1950ndate teisel poolel

Panchsheeli lepingu sõlmimisest ja seeläbi Tiibeti okupeerimise legaliseerimisest India poolt saigi Hiina Rahvavabariigi ja India vaheliste positiivsete suhete haripunkt 1950ndatel aastatel. Nehru poolt loodetud tihedama koostöö ja pingelõdvenduse asemel hakkasid suhted Hiina Rahvavabariigi ja India vahel peale kokkulepete sõlmimist läbi 1950ndate aastate teise poole üha halvenema. Erimeelsused tulenesid peamiselt Hiina Rahvavabariigi ja India valitsuste erinevatest arusaamadest kahe riigi vahelise piiri kulgemisest Lääne-Tiibetis asuvas Aksai Chini ning Kirde-Indias asuvas, Tiibetiga piirnevas, Arunachal Pradeshi piirkonnas. India lähtus kahe riigi vahelise piiri kulgemisest veel Suurbritannia koloniaalvõimu all olles paika pandud piiridest ning lootis, et ka Peking nõustub selliste piiridega. Kuigi veel 1956. aastal nõustusid hiinlased Suurbritannia koloniaalvõimu poolt märgitud piiridega, siis hiljem samal aastal toimus hiinlaste seas meelemuutus ning Zhou Enlai teatas, et olemasolev piir on Suurbritannia poolse Tiibeti kui Hiina regiooni vastu suunatud agressiooni produkt ning seetõttu ei saa seda piiri tunnistada legaalseks. (Guha 2008: 310)

Hiinlaste relvastatud üllatusrünnakud India positsioonidele vaidlusalastes piirkondades hakkasid peale juba 1954. aastal, kõigest mõned nädalad peale Panchsheeli lepingu sõlmimist, ning selline madala intensiivsusega konflikt leidis aset läbi 1950ndate aastate. Kuna kaks riiki ei saanud omavahel piiri kulgemises kokkuleppele, ning kumbki osapool ei soovinud tekkinud erimeelsutes järele anda, hakkasid hiinlased vaidlusalustes piirkondades omavoliliselt tegutsema. 1957. aastal avastas India patrull riigile kuuluvas Aksai Chini piirkonnas juhuslikult hiinlaste poolt ehitatud tee, mis ühendas Tiibetit ning Hiinale kuuluvat Xinjiaangi piirkonda, ning taolist omavolilist käitumist õigustasid hiinlased väitega, et vaidlusalases piirkonnas kulgeb tõeline piir läbi nende piirkondade, mida kumbki riik suudab veel ise korralikult administreerida. (Abitbol 2009: 77) Kuna tee olemasolu oli India valitsusele tulnud välja suure üllatusena, siis kinnitas see hiinlaste väidet, et India ei tule piirkonna administreerimisega toime. Hiina käitumine tekitas tõsist rahulolematust Indias, kelle valitsuse protestidele ja nõudmistele vaatamata ei viinud Peking oma vägesid vaidlusalasest piirkonnast välja, ning kahe riigi vahelised suhted hakkasid muutuma üha tulisemaks, kuna Delhile sai selgeks, et hiinlaste salatsev ning isepäine tegutsemine oli diplomaatilise lahenduse leidmise tekkinud konflikti lahendamiseks muutnud üsna ebatõenäoliseks.

Suhted India ning Hiina Rahvavabariigi vahel hakkasid veelgi rohkem pingestuma peale 1959. aastat, kui üha rõhuvamaks muutunud hiinlaste okupatsioon põhjustas Tiibetis ulatusliku ülestõusu. Hiinlaste sotsialistlikust ühiskonnast ulatuslikult erinevas Tiibeti ühiskonnas hõõgusid endiselt pinged ning okupatsioonivastased meeleolud ja kuigi hiinlased, lubades Tiibetit ees ootavate reformidega oodata ning neid edasi lükata, olid suutnud Tiibetis luua hapra vaherahu, puhkes 1959. aasta varakevadel Lhasa linnast alguse saanud Tiibeti ülestõus, mis aga suruti hiinlaste poolt jõuga maha, ning Tiibeti valitseja, Dalai Laama, oli sunnitud põgenema Indiasse. (*The Cambridge...* 1995: 311) Nehru ja Dalai Laama kohtumisel lootis Tiibeti valitseja India toetusele ning sõjalisele sekkumisele, et Tiibeti iseseisvus taastada, kuid Nehru oli vaatamata pingelistele suhetele seisukohal, et India ei saa üksinda Hiina vastu astuda ning oli endiselt arvamisel, et enne Tiibeti küsimuse lahendamist tuleb India ja Hiinal lahendada omavahelised erimeelsused. (Guha 2008: 307)

Erimeelsused jäid aga mõlema riigi kangekaelsuse tõttu lahenduseta ja järgnevad aastad mõõdusid üksikute relvastatud kokkupõrgete ning nii India kui ka Hiina omavolilise tegutsemise ja mõõduvõtmisega vaidlusalastes piirkondades kahe riigi piiril, mis sai hoogu juurde ka seetõttu, et India valitsus ja armee otsustasid neis piirkondades oma kohalolekut rohkem välja näidata. „1962. aasta kevadel ja suvel liikus India armee vaidlusalastesse piirkondadesse Himaalaja piiril, et rajada sarnaseid eelposte hiinlaste selja taha nagu Hiina Rahvavabastusarmee oli ise varasematel edasitungimistel piirkonda rajanud. Kui kohalolek, nagu Peking seda väitis, määrab omamisõiguse, võisid nad kahekesi sellist mängu mängida.“ (*The Cambridge...* 1995: 522) India kasvanud aktiivsus vaidlusalastes piirkondades hakkas Hiinat üha rohkem ärritama ning kahe armee üha tihedamad kokkupõrked ning India ja Hiina poliitikute suutmatus ning kangekaelsus probleemi lahendamisel rajas teed ulatusliku sõjalise kokkupõrkeni. Pingelise olukorra tõttu Himaalajas jäi 1961. aastal pikendamata ka 1954. aastal sõlmitud kaheksa-aastane Panchsheeli leping ning India ja Hiina sõjaväed rikkusid vaidlusaluste piiride ületamise ja eelpostide rajamistega vaidlusalustele territooriumitele teineteise territoriaalset kontseptsiooni, ning hiinlased tundsid, et India hakkab üha enam ohustama nende võimu Tiibetis (Abitbol 2009: 77).

Hiina ning India üha teravamaks muutunud vastandumine Himaalajas asuvatel piirilõikudel hakkas endale üha enam tõmbama ka Ameerika Ühendriikide tähelepanu, kuna USA valitsus hakkas Aasia kahe suurriigi omavaheliste suhete jähinemises nägema uut võimalust India ja Ameerika Ühendriikide omavaheliste suhete parandamiseks, mis kümnendi alguses toimunud poliitiliste

arengute tõttu ummikseisu olid jooksnud. Ameerika Ühendriigid hakkasid 1950ndate aastate lõpus üha enam tähelepanu pöörama suhete parandamisele Indiaga. Ameerika Ühendriigid suhtusid 1957. aastal Indiasse, vaatamata Nehru mittejoondumispoliitikale, positiivselt, sest USA valitsus leidis, et vaatamata India ja Ameerika Ühendriikide erinevatele välispoliitilistele hoiakutele on India siiski oma suuruse ja mõjuvõimu tõttu oluline partner kommunismi leviku tõkestamiseks regioonis (168. *Operations Coordinating Board Report*, punkt 2). 1950ndatel aastatel Pakistaniga sisse seatud tihedamad suhted raskendasid aga Ameerika Ühendriikide lähenemist Indiale, kuna lahendamata Kashmiri küsimus ning usulised pinged olid India ja Pakistani omavahelised suhted muutnud küllaltki keeruliseks, ning USA valitsuse peamiseks eesmärgiks muutus seetõttu India ja Pakistani lepitamine (samas: punkt 6). India ja Hiina Rahvavabariigi vahel puhkenud piiritüli, üha sagedasemaks muutunud kokkupõrked India ja Hiina armeeüksuste vahel ning India ühiskonna toetav reaktsioon 1959. aasta Tiibeti ülestõusule hakkasid märku andma India valitsuse mittejoondumispoliitika ebaõnnestumisest ning „... enamik lääneriike, eriti aga Ameerika Ühendriigid, nägid sellistes arengutes ideaalset võimalust India võõrutamiseks tema senisest neutraliteedipoliitikast ning India asumisele Hiina, Nõukogude Liidu ja kommunismi vastastele positsioonidele.“ (Das 2015: 15).

1.3 1962. aasta Hiina-India sõda

Tiibeti ülestõusuga ning Dalai Laama põgenemisega 1959. aastal alanud fantoomsõda kasvatas pingeid India ja Hiina vaidlusalastel piirilõikudel ning olukord eskaleerus 1962. aasta sügisel. „20. oktoobril, pärast seda, kui India armee oli ületanud McMahoni liini vaidlusalusel Tiibeti territooriumil, algatas Hiina Rahvavabastusarmee koordineeritud rünnaku väidetavate „ulatuslike, jõuliste rünnakute“ vastu piiri ida- ja läänesektorites.“ (*The Cambridge...* 1995: 523) Piiril toimunud madala intensiivsusega võitlused üksikute kontrollpunktide pärast kasvasid üle Hiina Rahvavabastusarmee üllatusrünnakuks, mis nägi ette hiinlaste agressiivset ning ulatuslikku pealetungi nii läänes asuvas Aksai Chini piirkonnas kui ka idas asuvas Arunachal Pradeshi piirkonnas. „Hiinlased ründasid lainetena, varustatuna raskekuulipilduritega ning raskemiinipildujate toetustulega. Sissetungis osales kaks hiinlaste divisjoni, milles oli viis korda rohkem sõdureid kui indialastel.“ (Guha 2008: 336) Hiinlaste ulatusliku sissetungi ning üllatusrünnaku vastu ei suutnud India armee erilist vastupanu osutada ja sõja esimesel nädalal taganesid indialased oma positsioonidelt Aksai Chinis ning Arunachal Pradeshis. „India oli

võrdlemisi vähe tähelepanu pööranud oma kaitsestrateegiale, kuna ei tunnetatud oma naabrites erilist ohtu – suuresti Himaalaja mäeaheliku raske läbitavuse tõttu.“ (Pappel 2006)

Sõja esimene nädal tõi endaga kaasa Hiina Rahvavabastusarmee ulatusliku ning efektiivse pealetungi, kuid hiinlaste edul oli peale nende arvuliselt kordades suurema armee taga ka muud olulise tähtsusega asjaolud, mis aitasid nende rünnakutegevusele oluliselt kaasa. Lisaks arvulisele ülekaalule oli Hiina Rahvavabastusarmee ka suuremate lahingukogemustega, kuna rahutu olukord Tiibetis nõudis pidevalt armee kohalolekut ja tiibetlaste vastupanutegevuse maha surumist, ning seetõttu oli Hiina Rahvavabastusarmee harjunud ka lahingutega keerulise läbitavusega kõrgmäestikus. Lisaks võitlusvõimelisemale armeele aitas hiinlaste edule kaasa ka Himaalaja ning Tiibeti geograafia, kuna hiinlased said oma rünnakuid alustada ning vägesid liigutada võrdlemisi tasase maastikuga Tiibeti kiltmaal. Hiina rahvavabastusarmee vastu sõdival India armeel puudus hiinlastega võrreldav väljaõpe ning kogemused kõrgmäestikus sõdimiseks ja probleeme põhjustasid ka vägede puudulik juhtimisoskus ning varustamine, mis muutis mööda mägesid allapoole ründavate hiinlaste tõrjumise India armee jaoks küllaltki keeruliseks. (Guha 2008: 336) Sõja esimese nädalaga kaasnenud hiinlaste otsustav ja domineeriv lahingutegevus tõi selgesti esile Hiina Rahvavabastusarmee tugevuse lahinguväljal ning India valitsusele sai selgeks, et kujunenud olukorras ei suuda India armee hiinlastele võrdset vastupanu osutada.

„Peale nädal aega kestnud sõjategevust peatas Hiina Rahvavabastusarmee oma rünnaku, et Peking saaks hinnata New Delhi, Moskva ja Washingtoni reaktsioone.“ (*The Cambridge...* 1995: 523) Kuna Nõukogude Liidu ja Ameerika Ühendriikide peamine tähelepanu oli 1962. aasta sügisel suunatud peamiselt Kuuba raketikriisist tulenenud pingete maandamisele ning omavaheliste suhete stabiliseerumisele, siis jäi hiinlastel üle oodata ära India valitsuse reaktsioon ja vastused. Esimese sõjanädalaga kaasnenud India armee hävingule vaatamata näitas India valitsus üles kangekaelsust hiinlaste soovide ja nõudmistega mitte kaasa minna. Seda iseloomustab hästi kahe riigi peaministrite omavaheline tihe kirjavahetus, kus Hiina peaminister tegi ettepaneku naasta kahe riigi omavaheliste suhete parandamist puudutavate läbirääkimiste juurde, mis nägid ette ka kokkupõrgete lõpetamist piiril ning piirikõneluste taasalustamist, kuid Nehru järeleandmatus, hiinlastele suunatud süüdistused agressioonis ning nõudmised, et hiinlased tõmbaksid oma väed tagasi, ei toonud lahendust (Guha 2008: 336-337).

Ebaõnnestunud läbirääkimistele järgnes 15. novembril Hiina Rahvavabastusarmee teine ulatuslikum pealetung India armee positsioonidele ning intensiivsemateks osutusid lahingud idarinde asukohaks olevas Arunachal Pradeshi piirkonnas. Hiina Rahvavabastusarmee teise rünnakulaine ajal lagunes hiinlaste efektiivsete rünnakute ja edasiliikumise kiirusest tulenenud surve tõttu India armee igasugune võitlusvõime. „20. novembril, täpselt kuu aega peale esialgset rünnakut, kuulutas Peking välja ühepoolse relvarahu ..., tingimustel, et India relvajõud peatavad samuti võitlemise ega tee katseid taastada positsioone, mida hoiti enda käes enne konflikti algust.“ (*The Cambridge...* 1995: 523) Kuigi India armee oli purustatud ning ülekaalukat võimsust näidanud Hiina Rahvabastusarmee oleks olnud valmis Indiasse sisenema, tõmbasid hiinlased oma väed idasektoris, Arunachal Pradeshis, tagasi McMahoni liinist põhja poole, ning ka Kashmiris, Aksai Chinis, taganesid hiinlased positsioonidele, mida hoiti enda käes enne konflikti puhkemist (Guha 2008: 339). Kõigest kuu aega kestnud konfliktiga suutis Hiina Rahvavabastusarmee ülekaaluka võimsusega peaaegu täielikult purustada India armee ja selle võitlusvõime kahe riigi piiril. „Hiina Rahvavabastusarmee võttis 3968 sõjavangi, indialased mitte ühtegi. New Delhi väitel ulatusid nende kaotused 1383 langenuni ja 1696 teadmata kadununi. Peking ei avaldanud võrreldavat statistikat, kuid lahingute iseloomu arvesse võttes olid hiinlaste kaotused kahtlemata palju väiksemad.“ (*The Cambridge...* 1995: 523)

1.4 Sõja mõjud Hiina ja India välispoliitikale

1962. aasta sõda tõi kaasa olulised muutused nii Hiina kui ka India välispoliitika edasisele kujunemisele. Kuu aega kestnud sõjategevusega näitas keerulistes oludes Himaalaja nõlvadel India armee purustanud Hiina Rahvavabastusarmee oma võimsust ning Hiina suutis edukate lahingute tulemusena saavutada veelgi suurema kontrolli rahutu Tiibeti üle. Vaatamata sõjast saadud kaotusele jäi Tiibeti okupeerimine Hiina poolt siiski edasi oluliseks küsimuseks Hiina ja India vahelistes suhetes ning India hakkas Tiibeti okupeerimist varasemast ajast üha teravalt kritiseerima ja hukka mõistma. Sõjast saadud kaotus ning India valitsuse suhtumise muutus Tiibeti okupeerimisse ja selle eksiilvalitsusse iseloomustavad hästi pettumusest ning kaotusekibedusest tulenenud muutusi India valitsuse enesekuvandis. Jawaharlal Nehru oli loonud head suhted Hiinaga Pan-Aasia koostööraamistiku alusel, mis nägi ette Aasia riikide edasist suuremat koostööd arengute kujundamisel ning umbes kümnendi selline uskumine ka püsis, kuna Nehru tajus Hiinat rahumeelse riigina, kellel ei ole huvide kokkupõrkeid Indiaga ning on innukas kaasvõitleja imperialismi ja

neokolonialismi leviku vastu Aasias (Bhola 2001: 5).

Kui 1950ndatel tegi India valitsus Hiinaga suhtlemisel mitmeid järeleandmisi, lootes niiviisi kahe riigi lähenemisele ja omavaheliste suhete soojenemisele, siis peale sõjast saadud kaotust tegi indialaste suhtumine oma välis- ja kaitsepoliitikasse läbi põhjaliku muutuse, kuna Hiinaga puhkenud konflikt oli purustanud India valitsuse lootused ning 1950ndatel aastatel kahe riigi parema läbisaamise nimel tehtud jõupingutused. „Mida tuleb siinkohal rõhutada on see, et 1950ndate keskpaiga kontseptsioon „rahulikust kooseksisteermisest“ transformeerus Hiina ja India vahel vaenulikuks kooseksisteerimiseks.“ (Bhola 2001: 117) 1962. aastal puhkenud sõda kinnitas Jawaharlal Nehru poolt eelneval kümnendil Hiina suunas tehtud leebe järeleandmispoliitika ebaõnnestumist. Pingelised suhted Hiinaga muutsid India valitsuse tõrksat suhtumist Nõukogude Liitu ning Ameerika Ühendriikidesse, kellega Indial olid veel 1960ndate alguses küllaltki head suhted, kuna mõlemad suurjõud olid sel perioodil huvitatud Hiina mõjukuse vähendamisest Ida-Aasias

1963. aasta juunis peetud pressikonverentsil süüdistas India peaminister hiinlasi valetamises, solvamises ja liigeses militarismis ning leidis, et sõjalisele jõule keskendumine ning militaarteede rajamise ja pideva sõjaks valmistumise tõttu ongi hiinlased sõjaliselt nii tugevad (Guha 2008: 346-347). 1962. aasta sõjast saadud kaotus andis tugeva löögi India enesekuvandile ning Nehru poolt hiinlaste vastu suunatud süüdistused nende liigeses militarismis rajasid teed niinimetatud „1962. aasta sündroomile“ India välispoliitikas, mis nägi ette Hiina sõjalise jõu ülistamist ning enda kujutamist süütu ohvri ja riigina, kellel puudub piisav võimekus Hiinale sõjalist vastupanu osutada. Sõjast saadud kaotuse tõttu kibestunud ning ehmunud India ühiskonnas hakkas meedia mõjul inimeste alateadvusesse levima valearvamus, et terve Hiina on üks suur sõjaline masin, mille vastu ei oleks India armee suutnud 1962. aasta sõjapäevadel ka parima valmisoleku ja tahtmise korral piisavalt vastupanu osutada (Nehra 2014).

Erinevalt Indiast, kelle välispoliitilisse käitumisse tekkis 1962. aasta sõjast saadud kaotuse tõttu mõningane ebakindlus, muutus Hiina edasine välispoliitiline käitumine kindlameelsemaks ja iseseisvamaks ning Kuuba raketikriisi varjus kulgenud sõjategevuse ajastamine ja selle õigeaegne lõpetamine tõid hiinlastele ka edu ning kindlustas nende edasisi positsioone regioonis. „Hiina jaoks oleks edasine sõjategevus koos kasvavate varustamis- ning logistiliste probleemidega sellise vastase

nagu India vastu, kelle väed olid toibumas esialgsest löökidest, toonud kaasa vähest edu, eriti kuna Nõukogude Liit oli eemaldumas neutraalsusest, Ameerika Ühendriigid olid valmis Indiale pakkuma täielikku toetust ning maailma arvamus Hiina vastu oli üldiselt kriitiline.“ (Gopal 2004: 434) Regiooni raputanud sõjategevus muutis terve Ida-Aasia edasist geopoliitilist arengut, kuna Hiina suutis esimese ja teise maailma riikidele näidata, et on taaskord muutumas üha tugevamaks regionaalseks suurjõuks, kelle huvidest ning käekäigust sõltuvad ka arengud teistes Ida-Aasia riikides. „Lühiajaline sõjategevus oli kulukas mõlemale osapoolale; Hiina kindlustas oma piiri vastavalt enda tingimustele, kuid kaotas India näol peamise potentsiaalse liitlase, ning sõjategevus lõi mõrad sisse Hiina niigi pingelistesse suhetesse Nõukogude Liiduga.“ (Deveraux 2009: 84) 1950ndate aastate esimesel poolel oli Hiina Moskva abist sõltuvuses, kuna riigi suhted Ameerika Ühendriikidega olid Taiwani probleemi ja Korea sõja tõttu keerulised, ning rahvusvahelise isoleerituse ja Ameerika Ühendriikide kaubandusembargo tõttu olid Hiina jaoks vajalikud head suhted Nõukogude Liiduga, et oma julgeolekut ning riigi edasist arengut kindlustada (*The Cambridge ...* 1995: 478).

Ideoloogiliste ning riiklike huvide ja nende kokkupõrgete tõttu hakkasid kahe kommunistliku hiiglase huvid aga 1950ndate aastate lõpus muutuma üha pingelisemaks. India 1960ndate alguses suurenenud koostöö nii Ameerika Ühendriikide kui ka Nõukogude Liiduga olid Hiinat jätmas täielikku isolatsiooni. Eriti rahutuks tegi Hiinat India ning Nõukogude Liidu lähenemine ja nende üha suurenev koostöö ning seetõttu hakkas Hiina looma tihedamaid sidemeid India teiste naaberriikidega. „Regionaalsel tasandil sõlmis Hiina, võttes arvesse peamiste vasturääkivuste olemaolu India ja Pakistani vahel, viimasega *vis-a-vis* mitteametliku liidu ja hakkas looma sõbralikke sidemeid Nepaali ning Sri Lankaga ... .“ (Bhola 2001: 118) Hiina Rahvavabariigi valitsuse aktiivsem suhtlemine ja kontaktide loomine teiste Ida-Aasia regiooni riikidega kindlustas tema julgeolekut ja positsiooni ka rahvusvahelisel areenil. Omades Nõukogude Liidu näol ühist vaenlast, hakkasid Pekingi suhted 1960ndate teises pooles soojenema ka Ameerika Ühendriikidega, mis tõi kaasa olulised muutused ning ümberkorraldused külma sõja aegses Ida-Aasia geopoliitikas.

2. Ameerika Ühendriikide reaktsioon 1962. aasta Hiina-India sõjale

Ameerika Ühendriikide poliitikute ning kõrgemate sõjaväelaste jaoks osutus 1962. aasta sügis üheks kõige pingelisemaks perioodiks nii Ameerika Ühendriikide kui ka kogu maailma ajaloos. Külma sõjaga kaasnenud pinged Ameerika Ühendriikide ja Nõukogude Liidu vahel olid Kuuba raketikriisiga kandunud praktiliselt ameeriklaste kodupinnale ning seetõttu keskendusid Ameerika Ühendriikide poliitikud ning kõrgemad sõjaväelased sellel perioodil peamiselt Kuuba ning Nõukogude Liidu bravuurikast sõjalisest koostööst arenenud kriisi jälgimisele ning sellele rahumeelsete ja diplomaatiliste lahenduste leidmisele. Siiski ei jäänud Kariibidel toimuva kriisi kõrval paralleelselt välja kasvanud sõjategevus Hiina Rahvavabariigi ning India vahel täielikult Ameerika Ühendriikide tähelepanust ilma ning järgnev peatükk keskendubki Ameerika Ühendriikide poliitikute ja kõrgemate sõjaväelaste reaktsioonile Himaalaja mäestikus toimunud lühiaegsele, kuid hiinlaste ülekaaluka võiduga lõppenud sõjategevusele.

2.1 Ameerika Ühendriikide käitumine Hiina-India sõja puhkedes

Hiina ja India vahel 1962. aastal puhkenud sõjategevusele eelnenud perioodil olid Ameerika Ühendriikide ja India vahelised suhted mõjutatud peamiselt Jawaharlal Nehru poolt soovitud mittejoondumispoliitikast, mistõttu olid suhted USA ja India vahel tagasihoidlikud. Omavahelisi pingeid põhjustasid peamiselt India valitsuse Hiinat toetav hoiak 1950ndate aastate esimesel poolel ning Ameerika Ühendriikide ja Pakistani süvenenud sõjaline koostöö 1950ndate aastate teisel poolel. 1954. aastal USA ja Pakistani vahel sõlmitud omavaheline koostöölepe tugevdas veelgi mittejoondumispoliitikat pooldavate indialaste arvamust ja kahtlusi, et lääneriigid kombineerivad oma koostööd ning vastanduvad kommunismile ainult läbi poliitilise otstarbekuse, mitte läbi moraalsete põhimõtete, kuna Ameerika Ühendriikide otsus luua India demokraatliku valitsuse asemel tihedamaid suhteid sõjaväe poolt kontrollitud Pakistani valitsusega ei hoidnud kinni külma sõja retoorikast, mis nägi ette, et demokraatlikke põhimõtteid tuleb kaitsta iga hinnaga (Steele 2002: 2). Ameerika Ühendriikide ning Pakistani lähenemine tõi 1950ndatel seetõttu kaasa suhete jähinemise India ning USA vahel, kuna president Dwight D. Eisenhoweri administratsioon suhtus külma sõja tipp-perioodil India neutraliteedipoliitikasse umbusklikult ning USA liit Pakistaniga

kahjustas tõsiselt Ameerika Ühendriikide suhet Indiaga, kuna viimase suhted Pakistaniga olid Kashmiri vaidluste tõttu pingelised (Devereux 2009: 75). President John Fitzgerald Kennedy ametiaja saabumine 1961. aastal tõi kaasa muutused ka Ameerika Ühendriikide välispoliitikas. Kennedy uskus, et demokraatia kaitsmise asemel peavad Ameerika Ühendriigid seda hoopis sellistes riikides, nagu India, veelgi enam propageerima, ning Indiale lähenemise nimel oli ta valmis riskeerima USA ja Pakistani vaheliste suhete jähinemisega, kuna just Indias nägid USA valitsuse strateegid vastukaalu Hiina eeldatavale ohule Aasia poliitilisele tasakaalule (Steele 2002: 2). 1962. aastaks olid suhted India ja Ameerika Ühendriikide vahel oluliselt soojenenud ning hiinlaste poolt sama aasta 20. oktoobril alustatud sõjategevus andis Ameerika Ühendriikidele võimaluse India meelitamiseks enda poole, heidutada seeläbi hiinlaste agressiooni ning ennetada Nõukogude Liidu sekkumist Indias toimuvasse (Deveraux 2009: 76).

1962. aasta sõjategevusega kaasnenud hiinlaste mastaapne äkkrünnak ning selle hävituslikud mõjud ja tulemused India armeele tegi India valitsusele selgeks, et riik peab enda välispoliitilist käitumist muutma ning see tegi olulisi korrekture India senises välispoliitikas. Hirm hiinlaste laiaulatusliku invasiooni ees sundis Nehrut taganema oma varasemast mittejoondumispoliitikast ning paluma bipolaarse maailma ühe suurjõu käest poliitilist toetust ning sõjalist abi. „Piirisõda tõi endaga kaasa Nehru tõrkosa kaldumise Ameerika Ühendriikide poole, kes astus esile relvaabiga samal ajal kui Nõukogude Liit püsis neutraalsena. Võtmemängijaks osutus selles muutuses Ameerika Ühendriikide suursaadik New Delhis, John Kenneth Galbraith.“ (Guha 2008: 343) Galbraith määrati Ameerika Ühendriikide president Kennedy poolt ametisse 1961. aastal ning Washington lootis, et tema tegevus Indias toob kaasa kahe riigi kiirema lähenemise. Siiski kujunes India ja Ameerika Ühendriikide paremate suhete algus üsnagi vaevaliseks, sest vaatamata Nehru ja Galbraithi omavahelisele heale läbisaamisele jäid kahe riigi vahelised erimeelsused alates Kuuba ning Berliini kriisidest kuni tuumavõimekuse desarmeerimise ja dekoloniseerimiseni välja, ning kuni hiinlaste rünnakuni oli kahe riigi suhete omavaheliseks suureks komistuskiviks ka Washingtoni liit India vihavaenlase Pakistaniga (Hershberg 2012: 129).

1962. aastal oli Ameerika Ühendriikide peamine tähelepanu koondunud küll Kuuba raketikriisist tulenenud pingete vähendamisele Nõukogude Liiduga, kuid tähelepanu pöörati ka Hiina ja India piiril toimuvale. Ameerika Ühendriikide suursaadik, Galbraith, andis USA valitsusele piirikonflikti arengutest regulaarset ülevaadet, kuid esialgu suhtusid Ameerika Ühendriigid tekkinud konflikti ettevaatlikult. Sellest annab tunnistust Galbraithi poolt veel enne suurema sõjalise konflikti

puhkemist, 15. oktoobril Ameerika Ühendriikide Välisministeeriumisse saadetud telegramm, milles ta toob välja neli seisukohta, mille järgi USA peaks juhinduma. Esimese seisukohana avaldatakse Indiale Hiina interventsioonist põhjustatud probleemides omapoolset poolehoidu. Teise seisukohana hoiab USA oma väljendused konflikti kohta mõõdukana, vältimaks seeläbi hiinlaste võimalikku süüdistusi Ameerika Ühendriikide sekkumises konflikti. Kolmanda seisukohana loodetakse India ja Hiina omavahelisele kokkuleppele, mis ei tooks kaasa suuri muutusi senises India välispoliitikas. Neljanda seisukohana leidis Galbraith, et USA peaks Indiale abi pakkuma ainult siis, kui India seda ise palub. (175. *Telegram From ...*, punktid 1-4)

1962. aasta 20. oktoobril, kui piirisõda Hiina ja India vahel puhkes, hoidiski USA Galbraithi 15. oktoobri telegrammis esitatud seisukohtadest kinni ning ootamatult puhkenud sõja esimeste päevadega kaasnenud šokk ja India armee suured kaotused ning taganemine rindel hakkasid muutma ka India valitsuse käitumist USA suhtes, mis kajastub Galbraithi 25. oktoobril läkitatud telegrammis Ameerika Ühendriikide Välisministeeriumile. Selles telegrammis annab Galbraith teada, et endiselt ei ole India valitsus ametlikku abipalvet Ameerika Ühendriikidele esitanud ning iseloomustab India kaitseministri, Vengalil Krishnan Krishna Menoni, vastumeelsust ning tahtmatust tunnistada oma lootuste ning poliitika totaalset hävingut, kuid lisab oma teates veel India välis- ning rahandusministrite seisukohad, et taoline abipalve on vältimatu ning paratamatu (180. *Telegram from ...*, punkt 2). Samas kirjas leiab Galbraith, et relvaabi pakkumine ilma India poolse abipalveta ei oleks USA jaoks poliitiliselt produktiivne, kuid leiab, et abipalve puhul peaksid Ameerika Ühendriigid sellele võimalikult kiiresti reageerima, sest USA toetus tõstaks India sõdurite moraali, tooks kaasa India poliitilise nihke Ameerika Ühendriikide suunas ning peatab hiinlaste edasise pealetungi (samas: punkt 4). Eelnevatele teadaannetele lisaks teeb Galbraith samas kirjas ka ettepaneku hakata varakult tegelema ettevalmistöödega õhusilla loomiseks, mille abil saaks võimalikult kiiresti transportida koheseks kasutamiseks mõeldud relvi ning laskemoona vähemalt kahele jalaväedivisjonile ning ühele halvasti varustatud, kuid mägistest tingimustes võitlevale jalaväeüksusele, kui India peaks juhuslikult vastava abipalve esitama (samas: punkt 5).

Kennedy administratsioon võttis Galbraithi soovitusi arvesse, kuid Washingtoni sooviks India abistamisel oli ka Suurbritannia ning Briti Rahvaste Ühendusse kuuluvate riikide suurem kaasamine tekkinud konflikti lahendamiseks. Ameerika Ühendriikide valitsus teadvustas endale, et Suurbritannia teadmised Indiast ning ülejäänud Lõuna-Aasiast on ulatuslikumad, kui USA teadmised sellest regioonist, ning Suurbritannia koloniaalajastust pärit sidemete ning Ameerika

Ühendriikide raha ja sõjalise võimsuse abil nägid nii britid kui ka ameeriklased tekkinud konfliktis võimalust, et India valitsus loobub oma läbikukkunud neutraliteedipoliitikast ning Kennedy administratsioonis tekkis seisukoht, et õigeid poliitilisi otsuseid ja koostööd tehes suudavad Ameerika Ühendriigid ja Suurbritannia neutraalse India enda poole kallutada (Steele 2002: 2-3). Kennedy ning Suurbritannia peaminister Harold MacMillan olid šokeeritud kommunistliku Hiina Rahvavabariigi agressioonist India vastu ning mõlema riigi valitsused vastasid sellele omapoolsete Indiale suunatud toetusavaldustega (Deveraux 2009: 76).

Ameerika Ühendriikide ja India omavahelist koostööle hoogustas ka sõja esimeste päevade suurte kaotustega kaasnenud Nehru tekkinud arusaam, et lisaks välispoliitika muutmisele tuleb muudatusi teha ka India kaitseministeeriumis, mille eesotsas seisis 1962. aasta oktoobris veel kaitseministrina ametis olnud Krishna Menon, kes oli Nehru kõrval üks mõjukamaid ning karismaatilisemaid India poliitikuid. Tuli hingeline rahvuslane ning lääneriikide imperialismi vastu võitlev Krishna Menon ei soovinud aga lääneriikidelt abi paluda, mis seadis seeläbi India ülejäänud valitsusele ette raskusi Ameerika Ühendriikidega sõjalisi sidemeid loomast. Ebaõnnestunud läbirääkimised hiinlastega ning jätkuvad kaotused rindel olid aga paljastanud kõik India nõrkused ning ametialast ebakompetentsust üles näidanud Krishna Menon taandati kaitseministri ametikohalt, mis tõi endaga kaasa New Delhi abipalve lääneriikide relvaabi järele. (Guha 2008: 337) 27. oktoobril USA Välisministeeriumi poolt Ameerika Ühendriikide India saatkonda saadetud telegrammis edastati Galbraithile info, et eelmisel päeval toimunud Kennedy ning India suursaadiku kohtumisel said ameeriklased teada, et India suursaadikuni jõudnud info põhjal on peaminister Nehru võtnud kaitseministeeriumi üle ning juhib seda Krishna Menonile vastandunud vanemate ohvitseride nõustamise abil, samal ajal kui Krishna Menoni ennast hoitakse siiski poliitilist olukorda arvesse võttes nominaalselt kaitseministri ametis (182. *Telegram From ...*). Krishna Menoni taandumine ning tema mõjukuse vähenemine India valitsuses tõi kaasa lihtsama ning ladusama koostöö India ning Ameerika Ühendriikide vahel. „Analüütikud ning ajaloolased on ammu tunnistanud, et Menoni poliitiline surm eemaldas peamise teetõkke paremate suhete nimel India ja Ameerika Ühendriikide vahel ning avas ukse tihedama koostöö nimel nüüdseks ühise vaenlase, Hiina, vastu, sisaldades Ameerika Ühendriikide otsest sõjalist abi (või isegi interventsiooni).“ (Hershberg 2012: 125)

2.2 Ameerika Ühendriikide positsioonide kujunemine Hiina-India sõja toimumise ajal

1962. aasta Hiina-India sõja toimumise ajaga langesid paralleelselt kokku ka Kuuba raketikriisi kõige ärevamad ning dramaatilisemad päevad, mis jäid ajavahemikku 22.-28. oktoober ning Kennedy administratsioon jälgis pingsalt peamiselt Kuubal arenenevaid sündmusi, kuid selles kriisiatmosfääris ei jäänud ilma tähelepanuta ka hiinlaste agressioon India vastu, milles Kennedy ja teda ümbritsevad Ameerika Ühendriikide kõrgemad julgeolekutöötajad hakkasid nägema veelahet Ida-Aasia senistes poliitilistes arengutes ning Hiina-India sõda kommenteeriti, kui „potentsiaalselt ühe kõige olulisema sündmusena sellel kümnendil“ (Deveraux 2009: 77). Kuna Kennedy administratsiooni peamine tähelepanu oli suunatud Kuubale ning Himaalajas toimuvate sündmuste ülikiirete arengute tõttu võttis USA valitsuse koostöö loomine Suurbritannia ja India valitsustega aega, siis lähenesid Ameerika Ühendriigid Indiale ettevaatlikult. 26. oktoobril kogunenud USA sõjaväe ühendatud peastaabi (*Joint Chiefs of Staff*) kohtumisel keskenduti küll endiselt Kuuba kriisile kuid Hiina-India piirikonflikti puudutavas küsimuses pandi paika esialgne strateegia, mis nägi ette, et esialgu peaks USA laskma India kaasliikmetel Briti Rahvaste Ühenduses teha ülevaade vajaminevast ning toetada Indiat esialgsete abimeetmetega (Poole 2011: 266). Teise otsusena toodi välja, et Ameerika Ühendriigid peaksid laiendama mõistvat suhtumist India abipalvetesse, kuniks tehakse ülevaade USA vabadest sõjalistest vahenditest, ning kolmandana pandi paika, et enne uute kohustuste täide viimist antakse hinnang sellele, et kuidas India toetamine mõjutab Ameerika Ühendriikide sõjalist võimekust muudes USA jaoks olulistes piirkondades (samas: 266).

Krishna Menoni taandamisega eemaldas Nehru viimase takistuse koostöö loomisel Ameerika Ühendriikidega ning USA suursaadikule, Galbraithile, edastati India abipalve Ameerika Ühendriikide sõjalise abi järele. 1962. aasta 29. oktoobril Ameerika Ühendriikide India suursaatkonnast USA Välisministeeriumisse saadetud telegrammis andis Galbraith teada, et Nehru on isiklikult langetanud lõpliku otsuse Ameerika Ühendriikide sõjalise abi järele ning rõhutati just erilist vajadust automaatrelvade ning pika maa taha tulistavate mortiiiride järele (188. *Telegram From ...*). „30. oktoobriks tuli Kennedy administratsioon välja täieliku toetusavaldusega Indiale ja Kennedy andis Galbraithile (kelle telegrammid viitasid Inda valitsuse moraali dramaatilisele halvenemisele) volitused pakkuda indialastele sõjalist abi, kui nad peaksid seda paluma, ning tunnustada McMahoni liini rahvusvahelise piirina.“ (Deveraux 2009: 77) 3. novembril president

Kennedyle saadetud memorandumis leidsid USA Välis- ja Kaitseministeeriumi ning USA Luure Keskagentuuri (*Central Intelligence Agency*, CIA) esindajad, et oodates tahtlikult ära India peaministri abipalve, alustaski USA 1. novembril Indiale saadetava sõjalise varustuse komplekteerimist, mille hulka kuulusid 40 000 maamiini, 200 automaatrelva koos sinna kuuluva varustuse ning miljoni padruniga, 54 mortiiri koos sinna kuuluva varustuse ning 100 000 mürsuga ja lisaks sellele veel 750 ühikut sidepidamiseks vajalikku raadiotehnikat, ning samas memorandumis toodi välja, et Indiale on valmis erinevat varustust saatma ka Suurbritannia, Kanada, Prantsusmaa ja Türgi (190. *Memorandum From ...*, punkt 2). Lisaks sõjalisele abile olid Ameerika Ühendriigid valmis Indiat aitama ka avaldusega, et USA tunnustab McMahon'i liini aktsepteeritud piirina India ja Hiina vahel (samas: punkt 2b) ning suurendab Indiale jagatavat kommunistliku Hiinat puudutavat luureinfot (samas: punkt 2c).

Samas, 3. novembril president Kennedyle saadetud memorandumis tuuakse välja ka olulisemad punktid ja peamised probleemid, millega Ameerika Ühendriigid India suhtes peavad tegelema ning millistele poliitilistele küsimustele peaksid USA poliitikud ning sõjaväelased India ja selle naabritega suheldes rohkem tähelepanu pöörama. Esimese asjana eeldati, et Ameerika Ühendriikide sõjaline toetus toob kaasa põhjaliku muutuse indialaste mõtlemises, ning vaatamata sellele, et India ei pruugi täielikult taganeda enda mittejoondumispoliitikast ja India suhted Nõukogude Liiduga vajavad Hiinaga tekkinud konflikti tõttu uuesti läbi kaalumist, on USAl vaja määratleda Indiaga uus omavaheline suhe (190. *Memorandum From ...*, punkt 3a). Teise punktina toodi välja arengud Ameerika Ühendriikide suhetes Pakistaniga, kelle poliitikutega olid ameeriklastel tol perioodil tugevad sidemed ning hea läbisaamine, kuid India ja Pakistani omavahelised pinged ning Ameeriklaste sõjaline toetus Indiale võis USA ja Pakistani suhetele muutuda suureks takistuseks, mis vajas seetõttu olukorra pidevat jälgimist (samas: punkt 3b). Kolmanda punktina toodi välja, et Ameerika Ühendriigid peavad ennast kurssi viima India armee sõjaliste eesmärkidega, et USA ja tema liitlased saaksid neid toetada (samas: punkt 3c). Neljanda eesmärgina nähti tihedamate suhete loomist ja oma senise poliitika ümber kujundamist Hiina ja India vahele jäävate Bhutani, Nepaali ja tol ajal veel iseseisva Sikkimiga, et hoida seeläbi ära nende riikide võimalik sattumine Hiina suuremasse mõjuvälja (samas: punkt 3d) ning olulise punktina toodi veel välja, et USA peaks Hiina rünnaku tõttu muutunud India julgeolekupoliitika tõttu arvestama sellega, et viimane võib taganeda endale võetud rahvusvahelistest kohustustest, mille alla kuulus tol perioodil Kongo kriisiga tegelemine ning sealne rahuoperatsioon (samas: punkt 3e).

Ameerika Ühendriikide lähenemine Indiale tõi USA valitsusele kaasa kasvavad pinged suhetes Pakistaniga, kellega ameeriklased olid suutnud sisse seada tugevad liitlassuhted, kuna Pakistani liider, Ayub Khan, pooldas ka ise tugevaid sidemeid Ameerika Ühendriikidega. Pakistani ning India omavahelised suhted olid peale riikide isesisvumist peamiselt usuliste põhjuste ning Kashmiri konflikti tõttu kujunenud suhteliselt pingeliseks ja seetõttu tuli Krishna Menoni taandumine India valitsuses madalamale ametikohale ameeriklastele positiivse uudisena, kuna suursaadik Galbraith nägi Pakistani vastu meelestatud Menoni tegevusest peamist põhjust, miks kaks naabrit ei saanud omavahel läbi ja India poliitiku taandumine võis edaspidi sillutada teed India ning tema islamiusulise naaberriigi parema omavahelise läbisaamiseni (Hershberg 2012: 152). Hiina-India sõjaga kaasnenud tihedam suhtlemine India ning Ameerika Ühendriikide valitsuste vahel oli Pakistani valitsuse muutnud siiski rahutuks ning 1962. aasta novembri alguses alanud USA-India sõjaline koostöö muutis olukorra Pakistani valitsuse jaoks veelgi ärevamaks, kuna kardeti, et ameeriklaste sõjalise abi tõttu tugevamaks muutuv India armee võib asuda mingil hetkel tulevikus Pakistani ründama. 5. novembril Ameerika Ühendriikide Välisministeeriumisse saadetud telegrammis annab USA suursaadik Pakistanis, Walter P. McCaughy, teada, et Ayubi väitel on 80% India relvajõududest endiselt India-Pakistani piiril ja Bombays asuv India merevägi asub ähvardavates positsioonides Pakistani suhtes, ning kirjeldati erinevate India väeüksuste vahetumist ja liikumist India-Pakistani piiril (*191. Telegram From ...*).

India ning Pakistani omavaheliste keeruliste suhete tõttu pidid Ameerika Ühendriigid India sõjalisel abistamisel tegutsema ettevaatlikult, kuna piirkonnas valitsevad poliitilised ning sõjalised pinged võisid edasi areneda ka India ning Pakistani omavahelise sõjategevuseni. Seetõttu tegelesid ameeriklased Pakistani valitsuse rahustamisega ning 9. novembril president Kennedyle esitatud memorandumis antakse teada, et Pakistani esindajatele on edastatud informatsioon, milles tuuakse välja, et USA pakub Indiale sõjalist abi sellises ulatuses, mis aitab neil kaitsta ennast hiinlaste agressiooni vastu ning India valitsuselt on võetud ka kinnitus, kuidas ning kelle vastu neile osutatud relvaabi kasutatakse (*192. Memorandum From ...*). Pakistani poliitikuid tegi asjaolu, et India saab Ameerika Ühendriikide käest sõjalist abi siiski rahutuks ning 12. novembri õhtul toimunud Kennedy ning Pakistani suursaadiku, Aziz Ahmedi, kohtumisel väljendas viimane tõsist muret, et laiaulatuslikku sõjalise toetusega ehitab India üles oma sõjalise võimekuse ning kasutab seda esimesel võimalusel Pakistani vastu. Pakistani suursaadiku murelikule seisukohale vastas Kennedy, et kuigi USA mõistab Pakistani tekkinud muret ning usub Kashmiri konflikti lahendamise vajalikkusesse, soovivad Ameerika Ühendriigid siiski seista kommunismi leviku ning Hiina liigse

ekspansiooni vastu Ida-Aasias (194. *Telegram From ...*).

2.3 Ameerika Ühendriikide tegevus Hiina-India sõja viimastel päevadel.

Kuigi Ameerika Ühendriikide ja India lähenemine 1962. aasta Hiina-India sõja ajal ärritas Pakistani ning pani proovile viimase suhted Ameerika Ühendriikidega, ei taganenud ameeriklased siiski oma soovist ning antud lubadustest Indiat sõjaliselt aidata. 12. novembril president Kennedyle esitatud järjekordses memorandumis tuuakse välja, et kuigi India ning Ameerika Ühendriikide lähenemine toob endaga kaasa Pakistani valitsuse rahulolematuse ning kibestumise, soovitatakse presidendil riigi uutest positsioonidest enam mitte taganeda ning Hiina ja India vahel puhkenud konflikt on Ameerika Ühendriikidele andnud võimaluse oma uut hoiakut selgitada ning kinnitada. Samas memorandumis tuuakse välja USA ametnike pessimism selles osas, et Pakistan oleks valmis oma häid suhteid Ameerika Ühendriikidega rikkuma, kuna usutakse, et pakistanlased mõistavad Ameerika Ühendriikide poolt pakutava sõjalise, majandusliku ning poliitilise abi ja toetuse tähtsust. (193. *Memorandum From ...*) Ameerika Ühendriikide suursaadik Galbraith nägi USA ning India lähenemises soodsat võimalust, et tänu liitlassuhetele võiks India ning Pakistani suhetes toimuda pingelõdvendus, mis rahustaks ebastabiilset piirkonda. 17. novembril Ameerika Ühendriikide Välisministeeriumisse saadetud kirjas toob ta oma soovistuste hulgas välja, et India käes on võti, mis muudaks poolsaare turvalisemaks ning Ameerika Ühendriigid saavad kaasa aidata Pakistani rahustamisega (199. *Telegram From ...*, punkt 4). Samas telegrammis on Galbraith oma soovistuste osas kindel, et kuigi India valitsus ning ühiskond usub endiselt, et mittejoondumispoliitika on India jaoks õige valik, hakkavad sellised meeleolud paari nädala või kuu jooksul kaduma ning India hakkab rohkem väärtustama tugevaid sidemeid Ameerika Ühendriikidega (samas: punkt 6) ja leiab, et USA suudaks kannatliku töö ning mõningase vedamise abil lepitada India ja Pakistani ning anda seeläbi hävitav löök piirkonnas levivale kommunismile (samas: punkt 7). USA Välisministeeriumist saadud vastuses rõhutatakse siiski, et India edasine julgeolek ning tema suhted Pakistaniga sõltuvad kõige rohkem Indiast endast, kuna Ameerika Ühendriikide ressursid Pakistani mõjutamiseks on siiski piiratud (200. *Telegram From ...*).

Kuuba raketikriisiga tegelemise kõrvalt pidas Kennedy administratsioon 19. novembril Hiina-India konflikti puudutava istungi. Samal päeval alanud hiinlaste teine suur pealetung India armee

positsioonidele Arunachal Pradeshis oli olukorra India valitsuse jaoks muutnud ärevaks ning Kennedy administratsioon tegi sellel istungil luureandmetele tuginedes olukorrast põhjaliku ülevaade ja arutati Ameerika Ühendriikide edasist strateegiat. Koosolekul tegi USA kaitseminister, Robert Strange McNamara, ettepaneku, et Ameerika Ühendriigid võiksid Indiasse saata kõrgetasemelise missiooni, et saada olukorrast täielik ülevaade ning president Kennedy leidis, et konflikti lahendamisse tuleks kaasata ka Suurbritannia ning Briti Rahvaste Ühendus. (Deveraux 2009: 81) Tund aega kestnud istungi lõppedes oli Kennedy võtnud vastu neli suuremat otsust, kuidas USA peaks Hiina ja India vahel tekkinud sõjalises konfliktis edasi käituma. Esimesena tehti otsus, et Ameerika Ühendriigid saadavad New Delhisse oma kõrgetasemelise sõjalise esinduse, kelle ülesandeks oleks 2-3 päeva jooksul teha rindel valitsevast olukorrast detailne ülevaade. Teise punktina otsustati, et USA toetab Indiat mõne C-130 transpordilennukiga, et India suudaks transportida vajalikus koguses varustust ning evakueerida vajadusel sõdureid ning tsiviilelanikke, ja kolmandas punktis toodi välja, et Ameerika Ühendriigid tulevad vastu India palvele saata neile transpordilennukite C-119 varuaosi. Koosoleku viimase otsusena toodi välja, et Ameerika Ühendriikide enda osalus India abistamises võiks esialgu olla minimaalne ning Kennedy administratsioon leidis, et esialgu võiks India abistamise peamise kohustuse enda õlule võtta Suurbritannia ning sooviti, et viimane kaasaks India abistamisesse ka teised Briti Rahvaste Ühenduse riigid. (202. Memorandum for ...)

Kuigi Ameerika Ühendriikide valitsus oli 19. novembril juba aktiivselt tegelemas Indiale mõeldud sõjavarustuse organiseerimise ning transportimisega, oli India armee olukord rindel muutunud katastroofiliseks ning hiinlased olid Arunachal Pradeshis liikumas üha kiiremini üle taganevate India väeosade Assami oru poole, mille langemine hiinlaste kätte oleks endaga kaasa toonud tõsise ohu Hiina Rahvavabastusarmee takistamatu sissetungi näol mujale Indiasse. Seetõttu saatis meeleheitele viidud Nehru president Kennedyle 19. novembri õhtul kaks kirja, milles kirjeldas olukorra tõsidust ning palus Ameerika Ühendriikide viivitamatut sõjalist toetust 12 eskadroni ülehelikiiirusel lendavate hävituslennukite, kahe eskadroni B-47 pommituslennukite ja radarkommunikatsiooni näol. Nehru palvete kohaselt vajavad India linnad Hiina õhuvägede vastu kaitset ning esialgu võiksid lennukite juhtimise ja hooldamisega tegeleda ameeriklaste enda õhuväelased seniks, kuni India enda piloodid ja tehnikud omandavad vastavat väljaõpet. Samuti kinnitab Nehru oma kirjades veelkord nii Pakistani kui ka USA valitsuse rahustamiseks üle, et Ameerika Ühendriikide poolt pakutavat varustust ning toetust kasutatakse ainult hiinlaste vastu. (203. Telegram From ...)

Sama päeva hilisõhtul saadeti USA Välisministeeriumist Galbraithile teade, milles toodi Nehru kirjadele viidates välja et olukorra tõsiduse tõttu on Ameerika Ühendriigid võtnud kõige kõrgemal tasemes vastu uued otsused. Esimese otsusena leiti, et senine Ameerika Ühendriikide ja Suurbritannia poolt koostatud programm India abistamiseks ei ole enam piisav ning drastiliselt muutunud julgeolekulise olukorra tõttu oli senisest rohkem vaja ära teha (205. *Telegram From ...*, punkt 1). Teise otsusena paluti Galbraithil edasi õelda juba varem vastu võetud otsus, et USA saadab rindel valitsevast olukorrast parema ülevaate saamiseks New Delhisse oma kõrgetasemelise esinduse, millesse kuuluvad ohvitserid USA õhu- ja maavägedest ning ametnikud Ameerika Ühendriikide valitsusest ja CIA'st, kes teevad India sõjalistest plaanidest ja võimekusest kiire ülevaate ning jagavad edasisi soovitusi (samas: punkt 2). Kolmanda otsusena võeti vastu, et India varustamisega tegeleva USA väeosa tegevus tuleb viivitamatult viia täisvõimsuseni, et tulla toime laiendatud programmiga (samas: punkt 3). Neljanda otsusena anti Galbraithile teada, et USA on koheselt valmis Indiale saatma vähemalt 12 C-130 transpordilennukit koos meeskondadega ja tehnikutega, mille abil saaks India armee transportida lahingupiirkondadesse varustust ning sõdureid. Ühtlasi palutakse Galbraithil India valitsusele meelde tuletada, et olukorra tõsiduse tõttu on oluline, et India armee liiguks eemale Pakistani piirist. (samas: punkt 4) Viienda otsusena antakse teada, et India õhutranspordi võimekuse parandamiseks on USA valmis Indiat varustama transpordilennukitele C-119 mõeldud hädavajalike varuosadega ja parema hinnangu saamiseks oleks hädavajalik, et USA tehnikud saaksid India transpordilennukid ise üle vaadata (samas: punkt 5). Teate viimases punktis märgitakse, et kuigi India sõjalisest võimekusest puudub täielik ülevaade, ei saa USA enam India varustamisega viivitada, kuid Indial soovitakse abi saamiseks pöörduda veelkord ka Suurbritannia poole (samas: punkt 6).

Kuigi Ameerika Ühendriigid olid valmis Indiat varustama transpordilennukite, tulirelvade ning laskemoonaga, oli USA Välisministeerium siiski ebakindlal seisukohal, abistamaks Indiat Nehru poolt palutud hävitus- ja pommituselennukite eskadronidega. 20. novembril Galbraithile saadetud kirjas palub Ameerika Ühendriikide välisminister, Dean Rusk, suursaadikul Nehrule edastada USA valitsuse seisukoht, et Nehru palvele vastu tulemine tähendaks Ameerika Ühendriikide ja India jaoks omavahelist piiramatut militaarset koostööd, mis võivad endaga kaasa ulatuslikud ning ohtlikud poliitilised ja strateegilised muutused, mis kujutavad endast Moskva ning Pekingi uut võimalikku lähenemist. Rusk soovib seetõttu pingete vältimiseks teha Indial suuremat koostööd USA asemel Suurbritanniaga, ning heidab samas indialastele ette nende senist poliitikat, mis Hiina ning India vahelise sõjalise konflikti oli tekitanud. (206. *Telegram From ...*) Kuigi Rusk otseselt ei

soostunud Indiat Ameerika Ühendriikide lahingulennukitega toetama, edastas ta selles kirjas India valitsusele edasiseks käitumiseks omapoolseid juhiseid ning soovitas India valitsusel panna tööle kogu oma diplomaatiline, sõjaline ja poliitiline võimekus. Esimese soovitusena tõi Rusk oma kirjas välja, et India peab seljatama oma erimeelsused USA liitlase Pakistaniga ning tõmbama oma väed väiksema naaberriigi piiridelt tagasi, kuna vastasel juhul ei saa Ameerika Ühendriigid Indiat sõjaliselt toetada (samas: punkt 1). Teise soovitusena tõi Rusk välja, et India peaks enda selja taha koondama Briti Rahvaste Ühendusse kuuluvad riigid ning toetuma eelkõige nende riikide poolt pakutavale abile, kuna USA leiab, et India kaitsmise ülesanne kuulub sellele organisatsioonile ning igasugune India abipalve sõjalise toetuse järele, mis esitatakse Ameerika Ühendriikidele, peaks samamoodi jõudma ka Suurbritanniani (samas: punkt 2). Kolmanda soovitusena tõi Rusk välja, et India peaks olukorrale tähelepanu osutama ka ÜROs, kuna rahvusvahelise kogukonna mobiliseerumine India selja taha paneks Hiina valitsusele peale suuremad poliitilised, majanduslikud ja psühholoogilised pinged ning looks Ameerika Ühendriikide ühiskonnas toetavama hoiaku India suhtes (samas: punkt 3). Teate neljandas punktis tõi Rusk välja, et India ei ole teinud piisavalt palju tööd, et mobiliseerida enda selja taha teised Lõuna- ja Kagu-Aasia riigid, kes oleks samuti Hiina agressiooni peatamise poolt ning nende riikide toetuse saamiseks oleks India maksimaalne diplomaatiline pingutus hädavajalik (samas: punkt 4). Viimase punktina toob Rusk välja, et India abipalve ei kujuta endast ainult sõjalist liitu, vaid Ameerika Ühendriikide otsest sekkumist sõtta ning see on abipalve, mida kaks riiki ei saa omavahel kooskõlastada, kui India teeskleb edasi mittejoondumispoliitika tunnustamist. Seetõttu vajab USA valitsus Nehru kindlat seisukohta enne, kui Ameerika Ühendriikide valitsus hakkab edasisi otsuseid planeerima (samas: punkt 5).

Kuid veel enne, kui Galbraith oleks jõudnud Ruski kirja Nehrule üle anda, jõudsid ameeriklasteni teated hiinlaste poolt Indiale välja pakutud vaherahuettepanekust, mis jõustus 21. novembril. 20. novembri hilisõhtul saadetud järjekordses telegrammis soovis Rusk Nehru käest teada saada hinnangut India uuele olukorrale ning kinnitas üle, et Ameerika Ühendriigid on koostöös Suurbritannia ja Briti Rahvaste Ühendusega valmis Indiat ka edaspidi toetama ning andis teada, et Ameerika Ühendriigid on tegelemas Indiasse saadetava ning oma ekspertidest koosneva kõrgetasemelise esinduse loomisega, mis jõudis Indiasse kohale 22. novembril (208. *Telegram From ...*). India jaoks traagiliseks kujunenud arengud Himaalaja rinnetel olid tugevasti lõõnud kõikuma India valitsuse ning Nehru positsioonid ja paisanud segamini indialaste varasemad vaated ning illusioonid, mis puudutasid nende suhtumist kommunistlikku Hiina Rahvavabariiki ja ka

mittejoondumispoliitikasse. Seetõttu otsustasid Ameerika Ühendriigid läheneda tekkinud olukorrale ning ebakindlale Indiale ettevaatlikult. 23. novembril USA Välisministeeriumist Galbraithile saadetud teates kirjeldab Rusk, et Ameerika Ühendriigid ei soovi Indiat kuidagi survestada ega tagasi hoida, ning USA on valmis Indiat vastavalt oma võimetele nii poliitiliselt kui ka sõjaliselt igati toetama, kuid India peab siiski võtma ise edasiste arengute suhtes omale vastutuse, ükskõik milliseks nende valikud ka ei osutu (210. *Telegram From ...*).

India häving 1962. aastal peetud sõjas Hiinaga tekitas Kennedy administratsioonis lootust, et Ameerika Ühendriigid suudavad tänu Hiinast lähtuvale võimalikule uuele rünnakule sundida neutraalse ja ebakindla India mittejoondumispoliitikast täielikult loobuma ning meelitada üle tihedamale koostööle lääneriikidega. Samuti leidis Ameerika Ühendriikide Rahvusliku Julgeolekunõukogu liige, Robert William Komer, et sõda oli loonud võimaluse India ning Pakistani lepitamiseks ja leidis, et Ameerika Ühendriigid ei tohiks hakata enne Indiale ulatuslikumat sõjalist abi osutama, kui Kashmiri konflikt on lahenduse leidnud. (Deveraux 2009: 83) Ameerika Ühendriikide poolt toetatud kohtumised ühise kokkuleppe saavutamiseks Kashmiri küsimuses hakkasid India ja Pakistani vahel toimuma juba 1962. aasta detsembris, kuid koheselt esinesid läbirääkimistes ka probleemid. Samal kuul sõlmis USA poolt Indiale jätkuvalt saadetava sõjalise abi tõttu üha ebakindlamaks muutuv Pakistan Hiinaga ühise piirileppe, millele järgnes koheselt ka nende kahe riigi omavaheline kaubanduslepe 1963. aasta jaanuaris, mis viisid lõpuks India ja Pakistani vahel toimunud Kashmiri läbirääkimiste läbikukkumiseni 1963. aasta kevadel (samas: 84). Ameerika Ühendriikide valitsuse poolt loodetud lahenduseni viivate Kashmiri kõneluste läbikukkumine tõi endaga kaasa suhete uue pingestumise India ja Pakistani vahel, mis Ameerika Ühendriikide ebaõnnestunud strateegia tulemusena eskaleerus 1965. aastal India ja Pakistani vahelise sõjategevusega, kus omavahel peeti lahinguid Ameerika Ühendriikide poolt tarnitud relvastusega, ning mille järel moodustusid Ida-Aasia geopoliitikas uued jõujooned, kuna India kaldus kümnendi edenedes Nõukogude Liidu poole ning Pakistan ja Ameerika Ühendriigid soojendasid taas üles oma suhted, mis Nõukogude Liidu ja Hiina üha süveneva vastandumise tõttu tõi endaga kaasa ka Ameerika Ühendriikide ettevaatliku lähenemise Hiinale.

3. Ameerika Ühendriikide välispoliitiline otsustusprotsess

1962. aasta Hiina-India sõja ning Kuuba kriisi kontekstis

Hiina ja India vahel 1962. aasta sügisel toimunud sõjategevusega paralleelselt aset leidnud sündmused Kariibi mere piirkonnas olid Ameerika Ühendriikide valitsuse asetanud väga keerulisse olukorda, kuna Kuuba ning Nõukogude Liidu bravuurikate ambitsioonide ning sõjalise koostöö tõttu tekkis olukord, mis Ameerika Ühendriikide ja Nõukogude Liidu huvide kõige teravamal kokkupõrkel võis lõppeda tuumasõjaga. Seetõttu oli USA president ning valitsus seatud keerulise valiku ette, kuidas kahele kriisile reageerida ja nendele lahendus leida. Järgnevas peatükis uuritakse ning võrreldakse Ameerika Ühendriikide välispoliitilist otsustusprotsessi, lahendusteni jõudmist ja nendeni viinud otsuste langetamist ajaliselt kahe, paralleelselt aset leidnud Hiina-India sõja ning Kuuba kriisi kontekstis. Peatüki kirjutamisel on aluseks võetud Graham T. Allisoni raamat „*Essence of Decision*“ ning uuritakse Ameerika Ühendriikide käitumist ratsionaalse, organisatsioonilise ja bürokraatliku mudeli järgi.

3.1 Ratsionaalne mudel

„Allisoni ratsionaalne mudel eeldab ühtset otsustavat isikut või rühma ja ratsionaalset otsustamisprotsessi, mis on keskselt kontrollitud, täielikult informeeritud ning väärtusi maksimeeriv.“ (Schultz 1997: 5) Ratsionaalset mudelit iseloomustab katse seletada rahvusvahelisi sündmusi viisil, et jutustatakse erinevate rahvaste ning valitsuste eesmärgi ja välispoliitilisi kalkulatsioone, ning sellise mudeli laialdast kasutamist välispoliitika kirjeldamisel ilmestavad hästi ka selle mudeli domineerimine akadeemilises kirjanduses, meedias ning mitteametlikes vestlustes. (Allison 1971: 10) Ratsionaalse mudeli järgi tegutses Ameerika Ühendriikide valitsus Hiina-India sõja ning Kuuba kriisi poolt USA külma sõja aegsetele positsioonidele põhjustatud probleemidele võimalikke lahendusi otsides, strateegiaid luues ning otsuseid langetades ühtse tervikuna paika pandud eesmärgi ja plaane järgides. Ratsionaalse mudeli ehitavad üles eesmärkide seadmised, alternatiivsete lähenemiste otsimine probleemile, erinevate lähenemiste võimalike tagajärgede hindamine ning valiku langetamine tekkinud alternatiivide seast, mis tehakse üldjuhul otsuse kasuks, mille tagajärjed täidavad enim otsustaja seatud eesmärgi. (Allison 1971: 29-30, punktid 1-4)

1962. aasta sügisel paralleelselt aset leidnud Kuuba raketikriis ning Hiina-India sõda olid Ameerika Ühendriigid asetanud seisu, kus bipolaarse maailma vastandumisest tekkinud pinged hakkasid otseselt ohustama USA julgeolekut, kandudes riigi vahetusse naabrusesse Kariibi mere piirkonnas. Samuti hakkas demokraatia ja kommunismi üha teravamaks muutuv vastandumine ohustama Ameerika Ühendriikide seniseid positsioone Ida-Aasias, kus kommunistliku Hiina Rahvavabariigi efektiivne sekkumine sündmustesse Korea ning Indo-Hiina poolsaartel, Tiibeti ülestõusu mahasurumisel ning India armee purustamisel Himaalajas tekitasid olukorra, mis demokraatliku India langemisel kommunistliku Hiina mõju alla oleks tugevasti kahjustanud demokraatia ning Ameerika Ühendriikide positsioone Ida-Aasias. Seetõttu hakkas Ameerika Ühendriikide valitsus looma enda edasisele tegutsemisele eesmärgi, kuidas tekkinud kriisidele reageerida ja lahendusi leida.

Ratsionaalse mudeli järgi saab tegutseja eesmärgi eristada nende resultaadi, kasulikkuse ning eelistatuse järgi, mis esindavad alternatiivsete võimaluste ja tagajärgede väärtust ning kasulikkust, kuid enne igat otsust seisab tegutseja silmitsi probleemiga võimaliku resultaadi suhtes, kuna erinevad tagajärjed hõlmavad endas ka võimalikke kõrvalefekte ning seetõttu peab tegutseja erinevaid võimalikke tagajärjesid arvestades lähtuma ka enda eesmärkidest ning väärtustest. (Allison 1971: 29, punkt 1) Ameerika Ühendriikide eesmärgiks oli nii Kuuba raketikriisi kui ka Hiina-India sõjast tulenenud kriisi võimalikult rahumeelne lahendamine, mis oleksid samas kaasa aidanud USA julgeoleku ning seniste geopoliitiliste positsioonide säilimisele ning parandamisele. Selliste eesmärkideni jõudmine eeldas erinevate võimalike valikute hoolikat kaalumist ning valitsus- ja armeestruktuuride omavahelist põhjalikku koostööd õige otsuse langetamisel, et tulemus oleks võimalikult efektiivne Ameerika Ühendriikide julgeoleku ning positsioonide säilimise jaoks nii Kariibi mere piirkonnas kui ka Ida-Aasias.

Ratsionaalse mudeli järgi tähendab eesmärkideni jõudmine tegutseja jaoks seda, et teatud olukorra lahendamiseks on vaja teha valik erinevate alternatiivide seast, mille lahenduskäigud teatud probleemi lahendamiseks peavad teistest võimalikest valikutest oluliselt eristuma. (Allison 1971: 29-30, punkt 2) Kuuba kriisi puhul käis president Kennedy poolt spetsiaalselt loodud ning tema lähematest nõunikest koosnev rahvusliku julgeolekunõukogu täidesaatev komitee (*Executive Committee of the National Security Council, Ex Comm*) välja kuus alternatiivset võimalust, kuidas Ameerika Ühendriigid oleksid võinud tekkinud kriisile reageerida. Nendeks erinevateks võimalusteks kujunesid järgmised ettepanekud: 1) Ameerika Ühendriigid ei peaks Nõukogude Liidu

ja Kuuba tegevusele reageerima, 2) Ameerika Ühendriigid peaksid Nõukogude Liidule ja Kuubale avaldama diplomaatilist survet, 3) Ameerika Ühendriikide salajane lähenemine Fidel Castrole, 4) Ameerika Ühendriikide invasioon Kuubale, 5) Ameerika Ühendriikide poolt tehtavad täpsed õhurünnakud Kuubal paiknevatele Nõukogude Liidu raketibaasidele, 6) Ameerika Ühendriikide mereblokaad Kuubale. (Allison 1971: 58-60, punktid 1-6) Hiina-India sõja kontekstis olid Ameerika Ühendriigid huvitatud Indiale sõjalise abi osutamisest. Kennedy administratsioon oli oktoobri lõpus hõivatud veel Kuuba raketikriisiga, kuid peale Krishna Menoni tagandamist ning India ametliku abipalve saamist hakkas USA Indiale varustust transportima. Novembris alanud hiinlaste teise rünnakulainega kaasnenud India armee häving ja India uus abipalve Ameerika Ühendriikide sõjalennukite ja nende tehnilise personali järele seadis USA valitsuse aga raske valiku ette, kuna taoline samm tähendanuks Ameerika Ühendriikidele otsest sekkumist tekkinud konflikti.

Ratsionaalse mudeli järgi on erinevate alternatiivide valimise ja rakendamisega seotud erinevad tagajärjed, mis valiku langetamisele järgnevad, ning need variatsioonid tulenevad erinevatest eeldustest otsustaja teadmiste täpsuse kohta konflikti erinevate lahenduskäikude võimalike tagajärgede üle. (Allison 1971: 30, punkt 3) Kennedy poolt Kuuba kriisi tõttu kokku kutsutud julgeolekunõukogu tegeles lisaks eelpool mainitud kuue erineva lahenduskäigu otsimisega ka nende rakendamisel tekkivate võimalike tagajärgede ennustamisega. Strateegiad, mille põhjalikumal analüüsimisel nähti USA huvisid ja eesmärgi kahjustavaid mõjusid, lükati kõrvale. Kriisile reageerimata jätmine oleks tähendanud Nõukogude Liidu mõjukuse tugevnemist regioonis ning Ameerika Ühendriikide usaldusväarsuse kahanemist (samas: 58, punkt 1). Diplomaatilise survestamise vastu rääkis asjaolu, et see protsess võtab kaua aega ning annab Nõukogude Liidule võimalusi teha efektiivseid diplomaatilisi vastukäike. (samas: 58, punkt 2) Castrole lähenemist takistas asjaolu, et Kuubal paiknevad raketid olid Nõukogude Liidu armee kontrolli ning valve all ja seetõttu oli rakettide eemaldamine Kuubalt sõltuv Nõukogude Liidust. (samas: 58, punkt 3) Invasiooni ning täpsete õhulöökidest vastu rääkis peamiselt asjaolu, et selline tegutsemine oleks kaasa toonud otsese vastandumise Nõukogude Liiduga, mis oleks võinud kaasa tuua viimase sissetungi Lääne-Berliini ning Ameerika Ühendriikide lõunaosale tehtavad õhu- ja raketirünnakud Kuubal paiknevate Nõukogude Liidu väeosade poolt (samas: 58, punktid 4 ja 5) Hiina-India sõja kontekstis mõjutas Ameerika Ühendriikide otsust võimalikust valikust tulenevad muutused suhetes Pakistaniga ning Nõukogude Liidu ja Hiina Rahvavabariigi võimalik reaktsioon India abistamisele. Ulatusliku relvaabi ning piiramatu sõjalise koostöö vastu rääkis asjaolu, et Ameerika Ühendriikide taoline käitumine oleks põhjalikult kahjustanud USA suhteid Pakistaniga, mis oleks India ja

Pakistani omavaheliste keeruliste suhete tõttu julgeolekulist olukorda selles regioonis veelgi rohkem destabiliseerinud. Ameerika Ühendriikide sekkumine konflikti oma sõjalennukitega oleks USA jaoks tähendanud ka otsest vastandumist Hiinaga, mis oleks võinud kaasa tuua edasise sõjategevuse eskaleerumise.

Ratsionaalse mudeli järgi võtab otsustaja oma valikut tehes arvesse asjaolu, et millise alternatiivi tagajärjed ühilduvad kõige rohkem otsustaja oodatava resultaadiga (Allison 1971: 30, punkt 4). Kuuba kriisi kontekstis otsustasid Ameerika Ühendriigid vältida diplomaatilist ning otsest sõjalist vastandumist Nõukogude Liiduga. Mereblokaadi kasuks otsustamise tingisid järmised asjaolud: 1) see kujutas endast keskteed tegevusetuse ning otsese kokkupõrke vahel, 2) seadis Nõukogude Liidu järgmise sammu suhtes valiku ette, andes võimaluse vältida sõjalist kokkupõrget, 3) USA mereblokaad Kariibidel oli võitmatu, 4) andis USAle võimaluse pingutada konventsionaalset musklit, mille osas oli tal märkivisväärne ülekaal. (samas: 61, punktid 1-4) Hiina-India sõja kontekstis täitis Ameerika Ühendriikide otsus, abistamaks Indiat piiratud sõjalise abiga, USA 1960ndate aastate alguse olulisi eesmäärke riigi Ida-Aasia poliitikas. Piiratud sõjalise abi pakkumisega suutis USA kallutada Indiat enda poole, rikkumata sealjuures oluliselt suhteid oma pikaajase liitlase, Pakistaniga. Seeläbi suutis Ameerika Ühendriikide valitsus India ning Pakistani esindajad Kashmiri küsimusega seonduvas ühise laua taha kokku tuua, mis andis USAle hea võimaluse oma positsioonide ja mõjuvõimu kindlustamiseks Ida-Aasias.

Graham T. Allisoni ratsionaalse mudeli peamiseks nõrgaks küljeks on aga selle liigne lihtsustatus, kuna kõrvale on jäetud mitmed olulised ratsionaalset tegutsejat iseloomustavad omadused ja erinevad probleemid, millega tegutseja silmitsi võib seista (Bendor ja Hammond 1992: 305). Allisoni ratsionaalset mudelit saaks Bendori ning Hammondi järgi täiendada veel näiteks tegutseja tegutsemist saatva ebakindlusega. Bendor ning Hammond leiavad, et Allison on oma ratsionaalsest mudelist kõrvale jätnud tegutseja ebakindluse teiste tegutsejate eesmärkide ja võimete ees, mis on samas aga üheks peamiseks mõjutajaks, kuidas esimene tegutseja oma võimalikke valikuid kujundab (samas: 306). Samuti heidetakse Allisoni ratsionaalsele mudelile ette, et see ei uuri teise riigi reaktsiooni esimese riigi käitumisele, kuna Kuuba kriisi kontekstis sõltus tulemus lisaks Ameerika Ühendriikide valitsuse käitumisele ka Nõukogude Liidu juhtide käitumisest (samas: 307).

3.2 Organisatsiooniline mudel

Organisatsiooniline mudel leiab lisaks ratsionaalse mudeli seisukohale, et riik tegutseb kaalutletud ning üheselt paika pandud plaani järgi ka seda, et otsuse langetamisel on oluline roll ka valitsuse erinevate allüksuste mõjul ja käitumisel. Riigi valitsuse moodustavad erinevad ja teineteisest pooleldi sõltuvad allüksused, ning valitsus tajub ohte ja analüüsib erinevaid võimalikke alternatiive ning tagajärjesid läbi selle, kuidas valitsuse erinevad allüksused olemasolevat infot töötlevad, mis organisatsioonilise mudeli järgi tähendab seda, et valitsuse tegutsemise ja käitumise määravad pigem tema erinevate allüksuste käitumise väljundid mitte ühiselt kaalutletud valikud. (Allison 1971: 67). Organisatsioonilise mudeli analüüs keskendub erinevatele olemasolevatele valitsusinstituutidele ning nende tegevusprotseduuridele informatsiooni hankimisel, valikute määramisel ja tegevuskava rakendamisel (Allison 2012: 274). Erinevate tegutsemisviiside tõttu on organisatsioonilise mudeli järgi valitsuse käitumine piiratud selle moodustavate erinevate instituutide erinevate tööruutide tõttu (Welch 1992: 117). Suured valitsusinstituudid püüavad kaitsta enda positsioone ning suurendada oma mõjuvõimu, kaitstes seda, mis tundub vastava instituuti jaoks oluline. Seetõttu arenevad instituutides välja standardsed otsustamisprotseduurid, mis lubavad valitsusasutusel tekkinud probleemile kiiresti reageerida, kuid piirab selle paindlikkust. (Hudson 2005: 8)

Kuuba kriisi kontekstis hakkasidki erinevate valitsusinstituutide liidrid *Ex Commi* nõupidamistel enda poolt esitatud alternatiive ja nende rakendamist detailselt kirjeldama, mis said seeläbi võimalikeks väljunditeks kriisi lahendamisel, ning *Ex Commi* esialgsed arutelud kitsendasid valikut, mis jättis kahe võimaliku otsusena lauale õhurünnaku või mereblokaadi (Allison 1971: 123). Strateegiliste õhurünnakute tegevuskava loomiseks võttis vastutuse Ameerika Ühendriikide Õhuvägi ning mereblokaadi strateegia loomise kohustuse võttis endale Ameerika Ühendriikide Mereväe juhtkond. Mõlemad instituudid hakkasid koguma luureinfot ning seadma oma tegevusele strateegiat ja eesmärgi, tegeledes samal ajal ka oma tegevusest tulenevate võimalike tagajärgede ennustamisega.

Ex Commi nõupidamiste õhustik oli Kuuba kriisi puhkedes pingeline ning enamus selle liikmeid leidsid, et olukord vajab kohest sekkumist ning arvati, et õhurünnakud Kuubal paiknevatele raketiplatvormide vastu on ainus võimalik lahendus, kuid edasiste nõupidamiste käigus välistati see

variant, kuna Ameerika Ühendriikide Õhujõudude esindajad leidsid, et nad ei suuda täieliku kindlusega garanteerida üllatusrünakute soovitud tulemusi ning selle strateegiaga kaasnevat edu. (Allison 1971: 124). Õhurünakute välistamiseni viisid ka Ameerika Ühendriikide Õhujõudude strateegide ning riigi valitsusametnike erinevad arusaamad õhurünakute toimumisest ning nende olemusest. *Ex Commi* liikmed tundsid huvi õhurünakutega kaasnevate tagajärgede üle ning USA Õhuväe ennustajad ei suutnud garanteerida kõikide Kuubal asuvate Nõukogude Liidu raketide hävitamist, kuna tegemist oli küllaltki mobiilsete raketikompleksidega, mida sai vajadusel kiiresti liigutada, ning mille asukohad ei pruukinud luurefotode järgi enam samad olla (samas: 126).

Mereblokaadiga tegelenud USA Merevägi tegi oma luurelennukitega kindlaks kõikide Kuuba suunas liikuvate ja Nõukogude Liidule kuuluvate laevade asukoha, kiiruse ning suuna ja mereväe strateegia nägi ette, et igale USA mereväe alustele lähenevale laevale antakse signaal pardale tulemiseks ning inspeksiooniks, mille eiramisele järgnevad hoiatuslasud ning aluse liikumatuks muutmine, kuid mitte uputamine, mis ei oleks toonud kaasa inimkaotusi ning andis Nõukogude Liidu juhtidele aega võimalikele sündmustele reageerida (Allison 1971: 127). Mereblokaadiga kaasnesid ka vastandumine USA valitsuse ning mereväe esindajate vahel. Ameerika Ühendriikide valitsuse huvides oli mereblokaadi, kui sõjalise tegevuse, eesmärgiks poliitilise eesmärgi täitmine, mis eeldas seetõttu suuremat paindlikkust, kuna kriisi delikaatsuse tõttu sooviti anda Nõukogude Liidu liidritele otsustamiseks rohkem aega ja vältida nende häbistamist, ning seetõttu valmistas USA valitsusele muret mereväe võimaliku liigse jõukasutusega kaasnevad ohvrid ning olukorra eskaleerumine (samas: 131).

Hiina-India sõja kontekstis oli Ameerika Ühendriikide valitsuse erinevad institutsioonid seisukohal, et USA peaks Indiat sõjaliselt toetama, kui Nehru peaks Ameerika Ühendriikide poole taolise abipalvega pöörduma. Hiina armee teisele rünnakulainele järgnenud India armee purustamine ning Nehru 19. novembril esitatud abipalve USA hävitus- ja pommituslennukite järele tekitas Ameerika Ühendriikide valitsuses suuremat arutelu. Kaitseministeerium, eesotsas kaitseminister Robert McNamaraga, oli seisukohal, et Ameerika Ühendriigid peaksid viivitamatult India abipalvele vastu tulema, kuid USA sõjaväe ühendatud peastaap leidis, et sellise otsusega ei tuleks kiirustada. Ootamise üheks peamiseks põhjuseks oli riigi sõjaväe ühendatud peastaabi soov saada tagasisidet Indiasse läkitatud esinduselt, mille ülesandeks oli teha kindlaks, et mida India suudab enda olemasolevate ja Ameerika Ühendriikide poolt varustatavate lennukitega korda saata. Ka Ameerika Ühendriikide Välisministeerium oli ettevaatlikumal seisukohal ning pooldas USA sõjaväe

ühendatud peastaabi strateegiat, mis läks USA valitsuse poolt ka käiku, kuna kardeti, et India tõlgendab USA ulatuslikku sõjalist abi kui tingimusteta toetust. (Poole 2011: 268) Samuti aitas selle strateegia valimisele kaasa ka äkiliselt lõppenud sõjategevus Himaalajas ning sellest Ameerika Ühendriikidele tulnud võimalus hakata nii Indiat kui ka Pakistani Kashmiri osas surveutama.

Ka Allisoni organisatsiooniline mudel on kohanud erinevat kriitikat ning ühe kritiseeriva argumendina on välja toodud seda, et Allisoni organisatsiooniline mudel eeldab, et ebatäiuslikud ratsionaalsed tegutsejad kasutavad enda jaoks lihtsaid otsustamisreegleid ja tavalisi tööprotseduure, muutes seeläbi valitsusinstituutide omavahelise koostöö keerulisemaks, kuid kriitikud usuvad, et lihtsatest ning tavalistest otsustamisreeglitest võivad areneda sootuks keerulisemad käitumismustrid, mis mõjuvad koostööle positiivselt (Bendor ja Hammond 1992: 309). Teise organisatsioonilist mudelit kritiseeriva argumendina tuuakse välja, et kuigi valitsusinstituutis otsuseid langetavate inimeste käitumine võib olla piiratud, siis ei tohiks selline argument iseloomustada instituutide käitumist, kuna võrreldes üksikisikutega võivad instituudid oma piiranguid info töötlemisel märkimisväärselt leevendada (samas: 309). Ka Kuuba kriisi kontekstis suutis Kennedy valitsusinstituutide tavalist tööritiini muuta ning *Ex Commi* loomine on üks tõestus sellest, kuna seeläbi muudeti lühemaks tavapäraseid bürokraatlikke kanaleid ning otsustamisprotsess muutus ladusamaks (Welch 1992: 124).

3.3 Bürokratlik mudel

Ratsionaalse ning organisatsioonilise mudeli kõrval leiab bürokraatlik mudel, et otsuse langetamisel on tähtis roll valitsuses töötavatel inimestel, kuna „... poliitika määrab kindlaks valitud otsuse. Erinevatel bürokraatlikel osalejatel on erinevad eesmärgid, huvid, panused ja seisukohad.“ (Schultz 1997: 10) Bürokratliku mudeli järgi tuleb valitsuse tegevust mõista kui läbirääkimiste tulemust selle erinevate liikmete vahel, kes tegutsevad probleemide lahendamisel mitte ainult strateegilisi probleeme vaid ka siseriiklike probleeme silmas pidades, ning ei tegutse ainult strateegilisi eesmärgi vaid ka erinevaid riiklikke, organisatsioonilisi ja isiklikke eesmärgi arvestades (Allison 1971: 144). 1962. aasta sügisel toimunud Kuuba raketikriisi ning Hiina-India sõjaga tegelemisel ei omanud bürokraatliku mudeli järgi suurt rolli mitte ainult Ameerika Ühendriikide üldine strateegia ning erinevate valitsusinstituutide huvid, vaid konfliktiga aktiivselt tegelevate isikute isiklikud

seisukohad, väljavaated ning eesmärgid. Kuna nende isikute eelistused ja uskumused on seotud ka institutsioonidega, mida nad esindavad, siis toodavad erinevate esindajate analüüsid soovitusi, mis satuvad konflikti teiste esindajate seisukohtadega (Allison 2012: 276). Seetõttu seletab bürokraatlik mudel erinevaid kõrvalekaldeid ideaalsest ratsionaalsusest, paljastades selle taga toimuva poliitilise kauplemise ning otsustajate omavahelise konkureerimise (Welch 1992: 118).

Kuuba kriisi kontekstis iseloomustas kriisi alguses toimunud *Ex Commi* nõupidamisi erinevate liikmete erinev seisukoht kriisi lahendamiseks, mis tõi valikusse mitmeid eelpool mainitud strateegiaid, ning üksmeelne otsus, mis nägi Ameerika Ühendriikide edasise strateegiana mereblokaadi, tulenes läbi keerulise otsustusprotsessi, mida iseloomustavad selles protsessis osalevate ametnike isiklikud eelistused ja nende oskus enda poolt eelistatud strateegiaid piisavalt hästi põhjendada ja selgitada, et nende kasuks üksmeelne otsus langetatakse (Allison 1971: 200). Kahe esialgse plaanina oli Ameerika Ühendriikide võimaliku strateegiana valikusse jäänud strateegiline õhurünnak ning mereblokaad. Mereblokaadi kasuks otsustamisele eelnes küll president Kennedy soov kasutada kriisi lahendamiseks õhuväe äkkrünnakuid, kuid meelemuutus tulenes mitmest erinevast faktorist.

Esimese põhjusena saab välja tuua USA kaitseministri, Robert McNamara, tegutsemist, kes pelgas õhurünnakutele järgnevat võimalikku tuumarünnakut, ning kaitses mereblokaadi kasuks otsustamist argumendiga, et selline alternatiiv säilitab osapoolte jaoks valikud ning jätab Ameerika Ühendriikidele alles suurema kontrolli arenevate sündmuste üle (Allison 1971: 202). Teiseks oluliseks mõjutajaks muutus president John Kennedy venna, peamise usaldusisiku ning Ameerika Ühendriikide peaprokuröri, Robert Francis Kennedy, tegutsemine. Robert Kennedy nägi õhurünnaku võimaliku tagajärjena samuti võimalikku puhkevat tuumasõda, kuid lisaks sellele tundis ta muret ka Ameerika Ühendriikide moraalsete alustalade ning reputatsiooni pärast, mis kordades väiksema naaberriigi vastu suunatud ulatusliku äkkrünnaku ja sellega paratamatult kaasnevate inimohvrite tõttu oleksid tugevasti kahjustanud Ameerika Ühendriikide mainet ning sellised argumendid mõjutasid tugevasti ka president Kennedy seisukohta (samas: 197). Kolmandaks oluliseks faktoriks muutus Robert McNamara, Robert Kennedy ja president Kennedy nõustaja, Theodore Sorenseni, omavaheline koostöö mereblokaadi toetamisel, mis mõjutas oluliselt ka president Kennedy otsust, kuna nende kolme inimese näol oli tegemist Kennedy peamiste usaldusisikutega (samas: 203). Neljandaks faktoriks osutus õhulööki pooldavate ning presidendi usaldusisikute hulka mitte kuuluvate ametnike ennustused, mis kujutasid endast USA ja Nõukogude Liidu vahelise sõjalise konflikti võimalikkust (samas: 204). Viienda faktorina tekitas Kennedy jaoks

õhulöökide osas ebakindlust ka McNamara väide, et õhurünnakud raketibaasidele oleksid olnud sõjaliselt ebapraktilised ning kriisi lahendamiseks oleks vaja hävitada kõik Kuubal asuvad sõjalised objektid, mis oleks üle kasvanud Ameerika Ühendriikide invasiooniks Kuubale (samas: 204).

Kuuba kriisi kontekstis saigi otsuse langetamisel määravaks president Kennedy peamiste usaldusisikute, Robert McNamara ning Robert Kennedy, argumenteeritud seisukohad ning lahenduse paindlikkus, kuna mereblokaadi kehtestamine andis Nõukogude Liidu juhtkonnale aega reageerimiseks ning jättis Ameerika Ühendriikidele alles ka muud valikud kriisi lahendamiseks. Õhulöökide pooldajad püüdsid oma seisukohti kaitsta väitega, et tegemist on kõige otsesema ning efektiivsema lahendusega kriisi lõpetamiseks, kuid sellega kaasnenud probleemid, nagu õhuväe ebakindlus, et nad ei suuda garanteerida kõikide sihtmärkide hävitamist, rünnakutega kaasnevad moraaliküsimused ning edasiste sündmuste prognoositavuse keerulisus, kallutasid otsuse langetamise mereblokaadi kasuks.

Hiina-India sõja kontekstis osutus president Kennedy kõige suuremaks mõjutajaks ning usaldusisikuks suursaadik Kenneth Galbraith, kes suhtles aktiivselt nii peaminister Nehru kui ka president Kennedyga, omades seeläbi olukorrast täielikku ülevaadet ning avaldades seetõttu ka suurt mõju Ameerika Ühendriikide otsuse kujunemisele. Asjaolu, et Washingtoni ning president Kennedy peamine tähelepanu oli 1962. aasta sügisel suunatud Kuuba kriisile, aetas Galbraithi otse sündmuste keskele, kelle nõuandeid võttis Kennedy oma otsuse langetamisel, Indiat sõjaliselt aidata, arvesse. Galbraith leidis, et parim viis hiinlaste edasitungi peatamiseks on India sõjaline varustamine ja toetamine. Hiina-India sõja esimesel nädalal ei saanud Galbraith Kuuba kriisi tõttu Washingtonist ühtegi kirja, kõnet ega telegrammi ning Kennedy usaldas kriisiga tegelemise Galbraithi hoolde, kes kannustas Kennedyt Indiale militaarset abi ning tuge pakkuma. Ameerika Ühendriikide sõdurite saabumine Indiasse, igapäevased relvastust transportivad lennud ja USA lennukikandja saabumine Bengali lahte saatis Hiina valitsusele tugeva signaali Ameerika Ühendriikide kohalolekust ning peatas hiinlaste edasitungi. (Sudarshan 2016)

Ka Allisoni bürokraatlik mudel on sattunud kriitika alla ning seda peamiselt neljal suuremal põhjusel. Esimese põhjusena leitakse, et bürokraatlik mudel väärtõlgendab täidesaatva võimu olemust poliitika kujundamisel, ning vaieldakse vastu Allisoni väitele, et poliitika kujunemisel on ilmingimata suur roll täidesaatva võimu juures olevate otsustajate omavahelisel kauplemisel (Bendor ja Hammond 1992: 314). Näitena saab tähelepanu suunata tõsiasi, et kuna president valis enda kõrvale tähtsamad nõustajad ning seadis reeglid, siis ümbritses ta ennast peamiselt

selliste inimestega, kes jagasid temaga sarnaseid eesmärke, mis ühtlasi tähendab seda, et otsuse langetamine tuli suhteliselt kergesti, mitte läbi suurema kauplemise (samas: 314). Nii Kuuba kriisi kui ka Hiina-India sõja kontekstis langesidki Kennedy valikud kokku just tema kõige usaldusväärsemate nõunike, nagu Robert McNamara ja Kenneth Galbraithi, nägemuste ja seisukohtadega, kellega ta jagas lõpliku otsuse langetamisel ühist arvamust. Teise põhjusena, mille pärast Allisoni mudelit kritiseeritakse, tuuakse välja, et see mudel ei pööra erilist tähelepanu faktile, et täidesaatva võimu poliitika kujunemine leiab aset hierarhias (samas: 314). Kolmandana kritiseeritakse Allisoni bürokraatilise mudeli juures seda, et see on Allisoni mudelitest kõige ebatäpsemini formuleeritud, mille põhilised eeldused on segased ning mitmed väited on rajatud pigem *ad hoc* tähelepanekutele mitte tuletatud mõnest rangest eeldusest (samas: 314). Bendor ja Hammond leiavad, et mõned Allisoni mõttekäigud on ebamäärased ning tema arutlusest on raske kindlaks teha seda, et millal kauplemine iseloomustab poliitika kujundamist (samas: 317). Neljanda põhjusena kritiseeritakse Allisoni bürokraatliku mudeli liigset keerukust, kuna selle liigsed eeldused, muutujad ja erinevad suhted muudavad peaaegu võimatuks kindlaks määrata nende kõikide rolli ja mõju (samas: 314).

Allisoni kolme mudeli ning seda saatva kriitika põhjal saab väita, et Ameerika Ühendriikide valitsuse tegevus ning strateegia, 1962. aasta ärevatel sügiskuudel, ei olnud oma olemuselt alati üksmeelne ja konsensuslik, vaid otsustamisprotsessis omasid suurt rolli erinevate valitsusasutuste ning nendes töötavate isikute väljavaated, pikemaajased huvid ja strateegiad, ning piisavalt argumenteeritud seisukohad ja põhimõtted. Otsuse langetamise juures tuli arvestada nii Nõukogude Liidu ja selle juhtkonda kuuluvate võtmeisikute võimaliku reaktsiooniga Ameerika Ühendriikide valitud sammudele ning arvestada tuli ka muude ootamatustega, millega USA võis otsustamise ning tegutsemise ajal või sellele järgnevatel aastatel silmitsi seista. Allisoni mudelite ja seda saatva kriitika põhjal saab veel väita, et president John Kennedy langetatud otsused ja valikud Kuuba kriisi ja Hiina-India sõja kontekstis ühildusid tema lähemate nõunike ja usaldusisikute väljavaadetega ja soovitustega, mis omakorda näitab, et otsuseni jõuti suhteliselt üksmeelselt, mitte läbi suurema kauplemise, nagu Allison seda oma mudelites välja toob.

Kokkuvõte

1962. aasta sügisel toimunud Hiina-India sõja tagamaad ulatuvad välja 1949. aastasse, kui toimus kommunistliku Hiina Rahvavabariigi sissetung Tiibetisse, mis lõppes viimase okupeerimisega hiinlaste poolt 1950. aastal. Tiibeti okupeerimisest tulenenud erimeelsustele vaatamata otsustas India valitsus 1950ndate aastate esimesel poolel jätkata Hiinaga tihedamate kontaktide ja ulatuslikuma koostöö loomist. India peaminister, Jawaharlal Nehru, ei olnud küll rahul hiinlaste sõjalise agressiooniga väiksema naaberriigi vastu, kuid külma sõja algusaastate mittejoondumispoliitika eestvedajana otsustas ta kommunistlikule põhjanaabrile siiski läheneda. India valitsus oli huvitatud Aasia kahe suurriigi omavahelisest heast läbisaamisest ning 1954. aastal Hiina ja India vahel sõlmitud Panchsheeli lepinguga lootis Nehru arendada Hiinaga sõbralikke suhteid ning vastastikkust majanduslikku koostööd. Vaatamata Hiina ning India suurenenud koostööle osutus Panchsheeli leping aga India valitususele läbikukkumiseks, kuna selle sõlmimisega legaliseeriti Tiibeti okupeerimine hiinlaste poolt, mis kümnendi edenedes tõi endaga kaasa suhete halvenemise Hiina ja India vahel.

Panchsheeli lepinguga tipnenud suhted Hiina ja India vahel hakkasid peale lepingu sõlmimist kiiresti halvenema, kuna ülesse kerkisid erimeelsused Hiina ning India ühise piiri kulgemises Himaalajas, Indiale kuuluvates Aksai Chini ja Arunachal Pradeshi piirkondades. Peagi pärast lepingu sõlmimist hakkasid Hiina väeüksused tegema üllatusrünnakuid India positsioonidele ning selline madala intensiivsusega konflikt jäi kestma kuni 1950ndate aastate lõpuni. Samuti hakkas Hiina Rahvavabastusarmee nendesse piirkondadesse omavoliliselt rajama relvastatud eelposte ning läbi Aksai Chini piirkonna rajati tee, mis ühendas Hiina kahte provintsi, ja mille olemasolu tuli Indiale üllatusena teatavaks alles 1957. aastal. Lisaks kahe riigi relvajõudude kokkupõrgetele ning hiinlaste omavolilisele tegutsemisele vaidlusalastes piirkondades tõi veelgi suuremad pinged kahe riigi vahel kaasa 1959. aastal toimunud Tiibeti ülestõus, mis lõppes Dalai Laama põgenemisega okupeeritud riigist ning Tiibeti eksiilvalitsuse loomisega Indias. 1960ndate aastate alguses hakkas ka India armee Hiina armee eeskujul vaidlusalastes piirkondades edasi tungima ning kahe riigi sõjalise aktiivsuse kasv vaidlusalastes piirkondades eskaleerus 1962. aasta oktoobris alanud sõjategevusega.

India ja Hiina vaheline piirikonflikt kandus sõjategevuseks üle 1962. aasta 20. oktoobril, kui hiinlased alustasid Aksai Chini ning Arunachal Pradeshi piirkondades ulatuslikku pealetungi. Hiinlased suutsid oma parema relvastuse ja väljaõppega armeed keerulistes looduslikes tingimustes paremini organiseerida ning esimese sõjanädalaga löödi India armee oma positsioonidelt tagasi. Kuigi Ameerika Ühendriigid olid huvitatud India sõjalisest toetamisest, ei tahtnud USA valitsus astuda selleks esimest sammu, vaid taheti ära oodata India valitsuse ametlik abipalve. India valitsus esitas Ameerika Ühendriikidele ametliku abipalve peale hääleka ning USA vastu meelestatud kaitseministri, Krishna Menoni, taandamist. Ameerika Ühendriigid hakkasid Indiale relvi, laskemoona ning sidepidamisvahendeid transportima, kuid India ja USA tihedam sõjaline koostöö tegi rahutuks India naaberriigi ning Ameerika Ühendriikide senise liitlase, Pakistani, kelle omavahelised suhted Indiaga olid Kashmiri konflikti tõttu pingelised. Pakistan tundis muret, et India sõjalise tugevnemisega võib tulevikus kaasneda oht, et Pakistan satub India agressiooni ohvriks. Pakistani kartused sundisid ka Ameerika Ühendriike ettevaatlikumalt Indiat toetama, kuna USA valitsus ei olnud huvitatud oma suhete rikkumisest Pakistaniga. Seetõttu tegelesid ameeriklased paralleelselt Indiale abi osutamisega ka Pakistani rahustamisega, kelle valitsusele kinnitati, et USA pakub Indiale sõjalist abi ainult sellises ulatuses, mis aitab neil ennast kaitsta hiinlaste agressiooni vastu ning India valitsuselt on võetud ka kinnitus selles osas, et kuidas ning kelle vastu neile osutatud relvaabi kasutatakse.

Sõjategevuse jooksul hakkasid Ameerika Ühendriigid India valitsusele ettevaatlikult selgeks tegema, et parema omavahelise koostöö saavutamiseks oleks vajalik ka India ning Pakistani omavaheliste suhete paranemine ja mõningate järeleandmistega korral suudaks India selles palju ära teha. See muutus oluliseks, kuna India ebamääraste motiivide ning lubaduste korral muutuks viimase sõjaline abistamine Ameerika Ühendriikide jaoks keeruliseks. Samuti leidis Ameerika Ühendriikide valitsus, et India peaks tegema suuremaid pingutusi ÜROs, et koondada enda selja taha rahvusvahelise kogukonna toetus ja lisaks sellele soovitati Indial pöörduda abi saamiseks ka Suurbritannia, Briti Rahvaste Ühenduse ning teiste Ida-Aasia riikide poole, et Hiina agressiooni ja kommunismi leviku vastu võidelda.

Hiina Rahvavabastusarmee edasitungile vaatamata ei soostunud India valitsus hiinlastega läbirääkimistele asuda ning sellele järgnes 15. novembril alanud Hiina teine suurem pealetung Arunachal Pradeshis, millega hiinlased purustasid India armee, kes kaotas seetõttu igasuguse võitlusvõime. Hiinlaste teise ulatusliku pealetungiga kaasnenud India armee häving ja Nehru

abipalved Ameerika Ühendriikide sõjalennukite ja nende juurde kuuluvate meeskondade järele seadis USA valitsuse keerulise valiku ette, kuna USA sekkumine konflikti sellises ulatuses oleks tähendanud Indiale piiramatu sõjalise abi osutamist ning seeläbi USA otsest sekkumist India ja Hiina vahel toimunud sõjategevusse. Ameerika Ühendriigid otsustasid olukorda jälgida ning oodata ära Indiasse läkitatud eriesinduse arvamuse, kes pidi India olemasolevatest relvajõududest ülevaate tegema. Vaatamata Hiina Rahvavabastusarmee suurele sõjalisele ülekaalule ning võimalusele Indiasse sisse tungida, otsustasid hiinlased siiski 20. novembril välja kuulutada ühepoolse relvarahu, millega taganeti oma sõjajärgsetele positsioonidele ning kindlustati oma sõjaline võit Himaalajas.

1962. aasta Hiina-India sõda tõi endaga kaasa muutused nii Hiina kui ka India välispoliitikas ja enesekuvandis ning muutis regionaalset jõudude vahekorda Lõuna- ja Ida-Aasias. India valitsus hakkas sõjategevuse arengutest tulenenud šoki ning kaotuse tõttu distantseeruma mittejoondumispoliitikast, asudes tihedamaid suhteid looma nii Nõukogude Liiduga, kuid ennekõike ka Ameerika Ühendriikidega. Samuti tekitas sõjast saadud kaotus India ühiskonnas niinimetatud „1962. aasta sündroomi“, mistõttu nähakse Hiinat siia maani kui võitmatut sõjamasinat. Hiinlased suutsid võidu abil saavutada kontrolli küll Tiibeti üle, kuid välispoliitiliselt satuti keerulisse seisu, kuna sõja tõttu halvenesid Hiina suhted Ameerika Ühendriikide ja Nõukogude Liiduga ning kannatada sai ka Hiina reputatsioon rahvusvahelisel tasandil. Seetõttu otsustas Hiina oma välispoliitilist tähelepanu suunata paremate suhete arendamiseks oma väiksemate naabritega, nagu Pakistan, kasvatades seeläbi oma regionaalset mõjukust.

Äkiliselt peatunud sõjategevus ning hiinlaste ühepoolne relvarahu lõpetas küll sõjategevuse, aga ei peatanud, vaatamata Pakistani valitsuse vastuseisule, India ning Ameerika Ühendriikide omavahelist sõjalist koostööd. USA valitsus püüdis Hiina-India sõja tõttu tekkinud olukorda enda geopoliitiliste eesmärkide täitmiseks ära kasutada. Hiina-India sõja lõpp tõi endaga kaasa olukorra, kus Ameerika Ühendriigid hakkasid tegema pingutusi India ja Pakistani lepitamiseks ning peamiseks eesmärgiks sai Kashmiri küsimuse lahendamine. Pakistani liidreid tegi aga endiselt rahutuks India sõjaline varustamine Ameerika Ühendriikide poolt, mis tekitas pingeid USA ja Pakistani valitsuste vahel. Kõnelused Kashmiri küsimuse lahendamiseks kukkusid 1963. aastal läbi, kuid Pakistani liidrite meelepahaks jätkas USA India varustamist, mis kasvas piirkonnas pingeid ja eskaleerus 1965. aastal India ja Pakistani vahelise sõjategevusega. See konflikt tõestas USA valitsuse India ja Pakistani lepitamiseks mõeldud välispoliitika läbikukkumist, mis lõppkokkuvõttes tõukas India eemale Ameerika Ühendriikidest, kes omakorda asus suhteid uuesti soojendama

Pakistaniga.

Paralleelselt Hiina-India sõjaga 1962. aasta sügisel toimunud Kuuba raketikriis oli Ameerika Ühendriikide peamise tähelepanu tõmmanud Kariibi mere piirkonnas toimuvale ning USA valitsus tegi aktiivselt tööd võimalike strateegiate, lahenduste ja ennustuste loomisega, kuidas otse Ameerika Ühendriikide külje all arenenud teravat kriisi võimalikult rahumeelselt lahendada. Kuuba raketikriisi lahenduskäiguna välja valitud mereblokaadi kehtestamisega suutsid Ameerika Ühendriigid luua olukorra, mis andis Nõukogude Liidu juhtkonnale aega USA sammudele reageerida ning võimaluse oma tegevus ümber mõelda, jättes samal ajal ka Ameerika Ühendriikidele endale võimaluse muudeks lahenduskäikudeks, kui kriis peaks eskaleerima. Mereblokaadi kasuks langetatud otsusele eelnes president Kennedy ning tema erinevate nõunike ja USA valitsusinstituutide omavaheline arutelu, mille käigus loodi erinevaid variante, tegeleti nende selgitamisega ning loodi ennustusi selles osas, milliseid võimalikke tagajärjesid võivad erinevad lahenduskäigud nende rakendudes endaga kaasa tuua. Mereblokaadi kasuks otsustamisel sai määravaks Kennedy lähedasemate nõunike, Robert McNamara ja Robert Kennedy, argumenteeritud toetus sellele plaanile.

Hiina-India sõjale hakkas Ameerika Ühendriikide valitsus rohkem tähelepanu pöörama peale Kuuba raketikriisi kõige pingelistemate päevade vaibumist. Hiina ja India vahel toimunud konflikti esimesed päevad langesid kokku Kuuba raketikriisi kõige pingelisemate päevadega ning seetõttu muutus India ja Ameerika Ühendriikide kahepoolsete suhete kõige olulisemaks vahendajaks ning arendajaks Ameerika Ühendriikide suursaadik Indias, John Kenneth Galbraith, kes oli konflikti ajal pidevalt kontaktis nii India kui ka USA valitsusega, omades seeläbi olukorrast põhjalikku ülevaadet. Ka India abistamise otsuse juures suhtles president Kennedy oma erinevate nõunikutega ning võttis kuulda erinevate valitsusinstituutide ühiseid seisukohti, kuid India abistamise otsuse juures said määravaks just Galbraithi ettepanekud.

Kuuba kriisiga ning selle varjus paralleelselt eskaleerinud Hiina-India sõja kontekstis on Graham T. Allisoni ratsionaalsele, organisatsioonilisele ja bürokraatlikule mudelile ning neid mudeleid kritiseerivatele analüüsidele tuginedes võimalik väita, et president John Kennedy poolt juhitud Ameerika Ühendriikide valitsuse tegevus mõlema kriisiga saabuva info töötlemisel, lahenduste leidmisel ja otsuse langetamisel ei olnud kunagi üksmeelne. Lahendusteni viinud

otsustamisprotseduuride ajal põrkusid kokku nii erinevate valitsusinstitutionide kui ka selles töötavate ametnike huvid, eesmärgid ja hoiakud ning valikute langetamisel said määravaks otsustajate piisavalt argumenteeritud seisukohad ja põhimõtted. Otsustamisprotsessi muutis lihtsamaks asjaolu, et Kennedy oli ennast ümbritsenud nõunikega, kellega ta jagas sarnaseid vaateid ning põhimõtteid. Seetõttu langetati Kennedy lähedasemate nõunike ringkonnas otsuseid suhteliselt üksmeelselt, mis alternatiivsete valikute ja nende toetajate olemasolule vaatamata, lihtsustas otsustamisprotseduuri.

Summary

„USA and 1962 Sino-Indian War: A Study on Foreign Policy Decision-Making Based on the Models of G. T. Allison“

This thesis aims to answer two questions. Firstly, how did the 1962 Sino-Indian War impact the balance of powers and the foreign policy of the United States of America toward India and Pakistan? Secondly, how did the foreign policy decision-making process of the United States develop in the context of the Sino-Indian War and which events and high officials played important roles in the decision-making process? The aim of the thesis is to provide an overview of the 1962 border conflict between China and India, which was overshadowed by the Cuban Missile Crisis, and, in light of Graham T. Allison's models of foreign policy decision-making, compare and contrast the United States Government's actions and decision-making in the context of the Cuban missile crisis and the Sino-Indian War.

The border conflict between India and China escalated to all-out war on October 20, 1962 when the Chinese launched an offensive in the areas of Aksai Chin and Arunachal Pradesh. Thanks to their superior arms and training, the Chinese were able to better organise their army in complex natural conditions and succeeded in pushing back the Indian army during the first week of battle. The United States began transporting arms, ammunition and communications to India; however, this troubled their ally Pakistan, which had tense relations with India due to the Kashmir conflict. Pakistan was concerned that the increase of India's military strength might enhance the risk of future military aggression towards Pakistan, which consequently led the United States to aid India more cautiously. Despite the advance of the Chinese People's Liberation Army, the Indian Government refused to enter into negotiations with China. This began an even more extensive second wave of attack on November 15, during which the Chinese crushed the Indian army, resulting in India losing all its capacity to fight. This development led to the Indian Prime Minister Jawaharlal Nehru's appeal for assistance from the United States for fighter jets and pilots, which in turn presented the United States with a difficult choice: such a degree of involvement would entail offering unlimited military aid to India and result in a direct intervention in the conflict between India and China. In spite of the Chinese People's Liberation Army's military predominance and their opportunity to continue their assault on India, the Chinese declared a unilateral ceasefire on November 20 and withdrew to their pre-war positions, having ensured military victory in the Himalayas.

The 1962 Sino-Indian War thoroughly changed the foreign policy and self-image of both China and India, as well as the regional balance of power in South- and East-Asia. As a result of the shock and loss of the military developments, the Indian Government began to distance itself from the non-alignment movement and seek closer relations with the United States. The defeat caused India's so-called "1962 syndrome", which is the reason China is still perceived as an invincible war machine. The victory gave the Chinese control over Tibet and the Chinese Government turned its foreign attention and support towards smaller neighbours such as Pakistan, thus further increasing its regional power.

During the autumn of 1962 in the context of the Cuban Missile Crisis and the Sino-Indian War, the United States Government was actively searching for different strategies, solutions and predictions that would enable a peaceful resolution of both conflicts without seriously damaging the interests and security of the United States. Prior to the decision to implement a naval blockade of Cuba, President John F. Kennedy along with his advisors and US government institutions debated the issue, discussed different scenarios and tried to predict the possible outcomes that each solution might have. The key factors endorsing the naval blockade were the supporting arguments of this strategy by Kennedy's closest advisors Robert McNamara and Robert Kennedy. The first days of the Sino-Indian conflict coincided with the most intense days of the Cuban Missile Crisis, as a result of which the most influential mediator of the bilateral relations of India and the United States became the United States Ambassador to India, John Kenneth Galbraith, who was in constant contact with both Indian and United States Governments during the conflict and had a thorough overview of the situation. President Kennedy also discussed the Sino-Indian War with his advisors and took into account the advice of different government institutions; however, the most influential factors in the choice to aid India were Galbraith's recommendations.

In the context of the Cuban Missile Crisis and the Sino-Indian War, which simultaneously escalated in its shadow, it is possible to use Graham T. Allison's models of Rational Actor, Organizational Process and Government Politics along with their subsequent criticisms in order to claim that the United States Government under President Kennedy was never unified while processing information on or providing solutions for either crisis. During the decision-making process, the interests, goals and attitudes of different government institutions and the officials who worked there often clashed, so in the end the argumentation of the decision-makers' views and principles became determining factors. The decision-making process was made easier by the fact that Kennedy had surrounded himself with advisors who shared similar views and principles. As a result, Kennedy's

closest advisors often made unanimous decisions, which, despite alternative viewpoints having supporters as well, significantly facilitated the decision-making process.

Allikad ja kirjandus

Allikad

Veebiallikad: „*Historical Documents*“. *Office of the Historian*.
<https://history.state.gov/historicaldocuments> (02.03.2016).

1. 168. *Operations Coordinating Board Report*. (03.07.1957).
<https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1955-57v08/d168> (Kasutatud 18.05.2016).
2. 175. *Telegram From the Embassy in India to the Department of State*. (15.10.1962).
<https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1961-63v19/d175> (Kasutatud 02.03.2016).
3. 180. *Telegram From the Embassy in India to the Department of State*. (25.10.1962)
<https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1961-63v19/d180> (Kasutatud 02.03.2016).
4. 182. *Telegram From the Department of State to the Embassy in India*. (27.10.1962).
<https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1961-63v19/d182> (Kasutatud 08.03.2016).
5. 188. *Telegram From the Embassy in India to the Department of State*. (29.10.1962).
<https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1961-63v19/d188> (Kasutatud 08.03.2016).
6. 190. *Memorandum From the President's Deputy Special Assistant for National Security Affairs (Kaysen) to President Kennedy*. (03.11.1962).
<https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1961-63v19/d190> (Kasutatud 08.03.2016).
7. 191. *Telegram From the Embassy in Pakistan to the Department of State*. (05.11.1962).
<https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1961-63v19/d191> (Kasutatud 09.03.2016).
8. 192. *Memorandum From the President's Deputy Special Assistant for National Security Affairs (Kaysen) to President Kennedy*. (09.11.1962).
<https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1961-63v19/d192> (Kasutatud 09.03.2016).
9. 193. *Memorandum From Robert W. Komer of the National Security Council Staff to President Kennedy*. (12.11.1962). <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1961-63v19/d193> (Kasutatud 09.03.2016).
10. 194. *Telegram From the Department of State to the Embassy in Pakistan*. (12.11.1962).
<https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1961-63v19/d194> (Kasutatud 09.03.2016).

11. 199. *Telegram From the Embassy in India to the Department of State.* (17.11.1962).
<https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1961-63v19/d199> (Kasutatud 09.03.2016).
12. 200. *Telegram From the Department of State to the Embassy in India.* (18.11.1962).
<https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1961-63v19/d200> (Kasutatud 09.03.2016).
13. 202. *Memorandum for the Record.* (19.11.1962).
<https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1961-63v19/d202> (Kasutatud 10.03.2016).
14. 203. *Telegram From the Embassy in India to the Department of State.* (19.11.1962).
<https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1961-63v19/d203> (Kasutatud 10.03.2016).
15. 205. *Telegram From the Department of State to the Embassy in India.* (19.11.1962).
<https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1961-63v19/d205> (Kasutatud 10.03.2016).
16. 206. *Telegram From the Department of State to the Embassy in India.* (20.11.1962).
<https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1961-63v19/d206> (Kasutatud 10.03.2016).
17. 208. *Telegram From the Department of State to the Embassy in India.* (20.11.1962).
<https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1961-63v19/d208> (Kasutatud 11.03.2016).
18. 210. *Telegram From the Department of State to the Embassy in India.* (23.11.1962).
<https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1961-63v19/d210> (Kasutatud 11.03.2016).

Kirjandus

1. Abitbol, Aldo D. (2009). *Causes of the 1962. Sino-Indian War.* - Josef Korbel *Journal of Advanced International Studies.*
<http://www.du.edu/korbel/jais/journal/volume1/volume1.pdf> (Kasutatud 09.02.2016.)
2. Allison, Graham T. (1971). *Essence of Decision: explaining the Cuban missile crisis.* [London]: HarperCollins.
3. Allison, Graham T. (2012). *The Cuban Missile Crisis.* (2012). Toim. Steve Smith, Amelia Hadfield, Tim Dunne. *Foreign Policy: theories, actors, cases.* 2. tr. (lk 256-283). Oxford: Oxford University Press.
4. Arif, Sheikh Mohd. (2013). *A History of Sino-Indian Relations: From Conflict to Cooperation.* - *International Journal of Political Science and Development.*
<http://www.academicresearchjournals.org/IJPSD/PDF/December/Arif.pdf> (Kasutatud 10.02.2016).
5. Bendor, Jonathan; Hammond, Thomas H. (1992). *Rethinking Allison's Models - The*

- American Political Science Review*, Vol. 86, No. 2 (Jun., 1992), pp. 301-322.
http://jonathanrenshon.com/Teaching/NPS/DecisionMaking/Bendor_Hammond_Rethinking%20Allisons%20Models.pdf (Kasutatud 17.05.2016).
6. Bhola, P. L. (2001). *Foreign policies of India, Pakistan and China*. Jaipur : RBSA.
  7. Das, Rup Narayan. (2015). *The US Factor in Sino-Indian Relations: India's Fine Balancing – IDSA Monograph Series, No. 46 October 2015*. [www] <http://www.idsa.in/system/files/monograph/monograph46.pdf> (Kasutatud 03.04.2016)
  8. Devereux, David R. (2009). *The Sino-Indian War of 1962 in Anglo-American Relations*. - *Journal of Contemporary History*. <http://jch.sagepub.com/content/44/1/71.full.pdf+html> (Kasutatud 12.04.2016).
  9. Gopal, Sarvepalli. (2004). *Jawaharlal Nehru: a biography*. New Delhi: Oxford University Press
  10. Guha, Ramachandra. (2008). *India after Gandhi: the history of the world's largest democracy*. New York: HarperCollins.
  11. Hershberg, James G. (2012) *Quietly Encouraging Quasi-Alignment: US-Indian Relations, the Sino-Indian Border War of 1962, and the Downfall of Krishna Menon*. - *Eurasia Border Review Special Issue, 2012 Summer*. https://src-h.slav.hokudai.ac.jp/publictn/eurasia_border_review/Vol3SI/hershberg.pdf (Kasutatud 23.03.2016).
  12. Hudson, Valerie M. (2005). *Foreign Policy Analysis: Actor-Specific Theory and the Ground of International Relations*. <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1743-8594.2005.00001.x/epdf> (Kasutatud 21.05.2016).
  13. Nehra, RK. (2014). *India's China Syndrome – Indian Defence Review*. <http://www.indiandefencereview.com/news/indias-china-syndrome/> (Kasutatud 25.02.2016).
  14. Pappel, Urmas. (2006). Tiibeti mõjutegur Hiina ja India piiritulis. - *Diplomaatia nr 34*. <http://www.diplomaatia.ee/artikkel/tiibeti-mojutegur-hiina-ja-india-piiritulis/> (Kasutatud 10.02.2016).
  15. Poole, Walter S. (2011). *The Joint Chiefs of Staff and National Policy, Volume VIII 1961-1964*. http://www.dtic.mil/doctrine/doctrine/history/jcs_nationalp8.pdf (Kasutatud 13.04.2016).
  16. Schultz, James V. (1997). *A Framework for Military Decision Making under Risks*. <http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/saas/schultz.pdf> (Kasutatud 13.05.2016).

17. Steele, Tracy Lee. (2002). *The Politics of Anglo-American Aid To Nonaligned India, 1962.* - *Electronic Journal of International History* – Article 7. http://sas-space.sas.ac.uk/3394/1/Journal_of_International_History_2002_n7_Steele.pdf (12.04.2016).
18. Sudarshan, Chitra. (2016). *War behind closed doors.* <http://www.indianlink.com.au/war-behind-closed-doors/> (Kasutatud 11.05.2016).
19. Zhu, Zhonghe. (2015). *China-India Relations.* - *South Asia Program at the Hudson Institute.* <http://www.southasiaathudson.org/india-china-relations/> (Kasutatud 16.02.2016.)
20. *The Cambridge history of China. Volume 14, The People's Republic. Part I, The emergence of Revolutionary China, 1949-1965.* (1995). / Toim. R. MacFaquhar, J. K. Fairbank. Cambridge: Cambridge University Press.
21. Welch, David A. (1992). *The Organizational Process and Bureaucratic Politics Paradigms: Retrospect and Prospect - International Security, Vol. 17, No. 2 (Autumn, 1992), pp. 112-146.* <http://jonathanrenshon.com/Teaching/NPS/DecisionMaking/welch.pdf> (Kasutatud 18.05.2016).

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Andry-Sten Tõru (sünnikuupäev: 26.01.1992)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

bakalaureusetöö „Ameerika Ühendriigid ja 1962. aasta Hiina-India sõda: Uurimus välispoliitilisest otsustusprotsessist tuginedes G. T. Allisoni mudelitele“,

mille juhendaja on dotsent Vahur Made

1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus 23. mai 2016.